

MÖSYÖ FOMORA

Necmi GÜRSAKAL

Bursa-2014

Editör: Kamil Bozoğlu

Semra'ya

ÇOCUK AKLI

Mösyö Fomora

Aile Bahçesi

Kumbara Saat

MÖSYÖ FOMORA

Size anlatacağım, saat kulesinin zamanı hatırlatmak için çıkardığı seslerin şehrin hemen her yerinden duyulduğu eski zamanlara ait. 50'li yılların ikinci yarısından söz ediyorum. O zamanlar sokaklarında sesten çok tozun yayıldığı, kendi halinde bir şehirdi burası. Sonraları gürültü o kadar büyüdü ki, kimse saat kulesinin sesini duymaz, duyamaz oldu. Açık konuşmam gerekirse, o eski günlerde herkesin kol saati olmaması da saat kulesini önemli kılan bir başka gerçektir. O günler insanların ağır ağır yürüdüğü, ağır çekim filmler gibi selâmlaştıkları günlerdi. Sanki zaman, içinde ağır ağır yürünmesi gereken kocaman bir boşluktu. Hayatımın başlarında gözlediğim o sakinliğin, sonra nasıl bozulduğunu ise hiçbir zaman anlayamadım.

Eskiden kimsenin bir acelesi yoktu. "Acele giden ecele gider" derler ve eklerlerdi, "Ondan zaten kaçış yok...". Saat kulesinin sesinin; at arabalarının ve faytonların dolaştığı caddelerde duyulması kimseyi telaşlandırmazdı. İnsanlar kendi kendilerine, "Geç olmuş yatmalı" veya "Geç olmuş kalkmalı" derlerdi o kadar...

Saat kulesinin sesi, rüzgârın ve yağmurun sesinden olmalı, kışları o kadar kolay işitilmezdi. Uzun ve sıcak yaz günlerinin ardından gelen erken inen akşamlar, bir süre sonra insanları, günlerin ne kadar

kısalacağını söylemek zorunda bırakırdı. Ardından yılbaşına doğru, “Bir yıl daha geçti işte” deyip, zamanın acımasızlığını tekrarlardı herkes.

Yazları aklımdan keçi hünnabı, lüp lüp tavşanı, zamkinoz, zırtaboz ve zemberek gibi birçoğunun ne olduğunu bilmediğim ve bazılarını uydurarak güldüğüm sözcükleri düşünce düşünce öğlen uykuları uyurdum. Saat kulesinin sesiyle uykuya dalar, saat kulesinin sesiyle uyanırdım. Uykulu, uzaktan sanki düşler zamanından gelen eğlenceli bir sestir bu. Saat kulesinden gelen seslerin her tınlaması, farklı öyküleri ve farklı renkleri kıpırdatırdı beynimde. Yaz günleri, güneş ışığında titreşen tozların saat kulesinin sesleri eşliğinde daha hızlı ve daha canlı uçtuklarını düşler, bunun gerçek olduğunu sanırdım nedense.

Aşağılarda, Ahmet Paşa Mezarlığı'nın oralarda; Kırmızı Balon ve Beyaz Yele filmlerini seyretmekten dönerken, yukarıdaki saat kulesine bakmış ve kulenin gökte uçan kırmızı balonu daha güzel görebileceğini düşünmüştüm. Saat kulesinin çıkardığı seslerin mezarlıklarla olan ilişkisini anlamam için ise, daha çok zaman geçmesi gerekiyordu.

Ahmet Paşa Mezarlığı'ndan aşağıda kocaman, sarı, o zamana göre çok katlı büyük bir bina vardı. Çocuklardan biri, eskiden bu binada gavurların çalıştığını ve onların zavallı bir adamı keserek, bir gece gizlice Ahmet Paşa Mezarlığı'na gömdüklerini anlatmıştı. Güya o da bunları babasından duymuş. Bu anlatılanlardan korkar, binanın yakınından geçerken tütün kokusunu içime çeker ve sünnet

olurken sigara içebileceğimi düşünürdüm. Mevsimine göre, erkek işçiler binaya tütün taşırlar ve kadın işçiler de tütün balyalarını hazırlamak için oraya gelirlerdi.

Bir gün sarı binanın kapısından, keten beyaz takım elbiseli, beyaz ayakkabılı, uzun boylu bir adamı binaya girerken gördüm. Adam faytondan inmiş yanında iyi giyimli bir kalabalıkla birlikte binaya giriyordu. Kentin bu kesiminde bırakın bir yabancıyı, iyi giyimli adamları bile pek sık göremezdiniz. Sarışın, uzun boylu adam gerçekten bir yabancı olmalıydı. Uçları yukarıya doğru kıvrılmış sarı bıyıkları, başındaki beyaz kenarı bantlı şapkası ile adam dimdik yürüyor ve diğerleri onun peşinden koşturuyorlardı. Önemli biri olmalıydı bu adam.

Yanımdaki arkadaşım, daha önce de gavur gördüğünü ve onun bir gavur olduğunu söylüyordu. Ben hariç, hemen hemen tüm çocuklar daha önce gavur görmüşlerdi. Galiba uyanık davranıp, gavur görmemişliğimi açıklamam iyi olacaktı. Bunun bir gavur olduğunu söyleyen arkadaşıma adamın adını sordum. O da hemen bunu bilmeyecek ne var gibilerden,“Fomora” dedi. Anlamamıştım,“Fomora mı?” diye sordum ona, “Bu bir gavur adı mı?” Ona göre “Fomora” bir gavur adıydı ve o güya bu adda bir adamın geleceğini tütün işçilerinden duymuştu.

Hayatımda hiç gavur görmemişim. Gavurun insan olup olmadığını bile bilmiyordum. Ama bir yerlerden yabancı erkeklere, “Mösyö” denildiğini duymuşluğum vardı. Küçük bir katkıda bulunarak arkadaşımı onayladım, “Doğru, evet adamın adı Mösyö Fomora”. Bir sessizlik oldu ancak

çocuklardan hiç kimse adamın adının Mösyö Fomora olduğuna itiraz etmedi. Sanırım onlar da benim gibi gavur görmemişliklerinin açığa çıkmasını istemiyorlardı. Sonuç olarak hep birlikte bir gavur görmüş ve adama “Mösyö Fomora” adını koymuştuk.

Aslında hepimizin ilgisini çeken, Mösyö Fomora'nın elindeki deri, gösterişli çantaydı. Mösyö Fomora'yı gördüğümüz an, kendimizi bu çantayla okulun kapısından içeri girerken düşlemiştik. Bizim evin altında ve caddenin karşısında yer alan sarı, büyük binanın önünde Mösyö Fomora'yı gördüğümüzü, izleyen günlerde diğer çocuklara da anlattık.

Biri, gavurların yine ülkemizi almak için buralara gelmiş olabileceği düşüncesini ortaya attı. Onu binanın kapısında ilk görenler olarak bizler, adamın çantasını ve şapkasını ballandıra ballandıra anlatıp durduk. Mösyö Fomora ile birlikte siyah boyalı ayakkabılı, kravatlı adamların da sarı binaya geldiğini görmüştük. Adamın çantasının içinde çok fazla para olduğu konusunda da hepimiz hemfikirdik. Gavurların parası çoktu ve gavurlar kötüydü.

O akşam babam beni Tophane'deki saat kulesinin bulunduğu, oadaki evlerin kırmızı kiremitlerine yüksekte baktığımız yere gezmeye götürdü. Orada bulunan topu, uzun uzadıya inceledim. Ramazanlarda bu top, akşam ezanı sırasında büyük bir gürültü ile patlar ve orucun açılması zamanının geldiğini şehre duyururdu. İnanmayacaksınız ama elinde deri çantasıyla Mösyö Fomora da orada durmuş, topu inceliyordu.

Topa dokunuyor, gözlüklerini takıp çıkararak inceden inceye topu gözden geçiriyordu.

Ertesi sabah erkenden sokağa çıkarak çocuklara, Mösyö Fomora'yı Tophane'de gördüğümü anlattım. Belki de adam ramazanda ortalığı gümbürdeten topun peşindeydi. Mösyö Fomora neden bu şehre gelmişti ki? Adam istese her türlü kötülüğü yapabilir, biz geceleri uyurken evlerimizi tutuşturabilirdi. İstese çantasındaki paraları çıkarıp, istediği yerleri satın alabilirdi. Tuhaf olan şey, adamın çok güler yüzlü biri olmasıydı. Bunca kötülüğü bu adam, güler bir yüzle de yapabiliirdi herhalde.

O yaz tatili boyunca arkadaşlarımla bana göre, bütün kötü haberlerin sorumlusu Mösyö Fomora oldu. Setbaşı Köprüsü'nden sırtında un çuvalı ile köprünün korkuluklarına dayanan hamalı, büyük bir olasılıkla Mösyö Fomora aşıya itmiş ama adamcağız un çuvalının üstüne düştüğü için ucuz kurtulmuştu. Yine o günlerde, bizim evden çok da uzak olmayan Mapushane'nin oralarda bir evin balkonuna parçası düşen uçak da gavur Mösyö Fomora tarafından düşürülmüş olabilirdi. Çocuklardan biri, onun bu işi gizli silahı ile yapmış olabileceğini söylüyordu.

Konu o kadar yayılmıştı ki, aramıza almadığımız kızlardan birisi sırtarak, “Ben sizin ne konuştuğunuzu biliyorum. Mösyö Fomora diye kötü bir adam buralarda dolaşıyormuş” diyordu. O günden sonra aramıza, kız kardeşleri olan erkekleri de almadık.

Bir gün dayanamayıp babama sordum:

“Tophane’de saat kulesinin orada gördüğümüz gavur adam sence neden buraya geldi?”

“Hangi gavur adam?”

“Hani elinde bir çanta olan, beyaz elbiseli gavur adam.”

“Bilmem, orada öyle bir adam mı vardı?”

“Topun yanında duran elinde çanta olan adamı diyorum.”

“Ha o mu... Bilmem ama belki saat kulesini satın almaya gelmiştir.”

İşte bu hiç olacak bir iş değildi. Mösyö Fomora, elindeki para dolu çanta ile şehrin saat kulesini satın alabilir miydi...

“O kadar parası var mıdır?”

“Çantasını sen görmüşsün. Ben adama pek dikkat etmedim.”

“Saat kulesini satın almasına izin verirler mi...”

“Parasıyla değil mi, topun yanına da bir masa koyar adam, evinin bahçesi gibi oturur.”

Güler yüzlü Mösyö Fomora’nın bütün foyası ortaya çıkmıştı artık. Ertesi gün bunu bizim çocuklara söyledim. Onlar da beni doğruladılar. Saat kulesinde saat çaldığında, birlikte kuleye üzgün üzgün baktık. Çocuklardan biri büyüünce çok zengin olup, saat kulesini Mösyö Fomora’dan satın alacağını söylüyordu. Ancak, bunun kolay bir iş olmayacağını hepimiz biliyorduk. O günden sonra saat kulesinin seslerini daha bir can kulağı ile

dinlemeye başladım. Belki de hain adam kuleyi satın aldığında, kulenin sesini de susturacaktı.

Dayımlara gittiğim bir gün, çok önemli bir olayı kaçırmıştım. Mösyö Fomora, çocuklara tütün işçilerinden biri ile o güne kadar hiç görmediğimiz renkli şekerlerden yollamıştı. Çocukların hepsi de oturup bu şekerleri afiyetle yemişlerdi. Adam onlara uzaktan el sallamış ve kalabalık içinde gülerek oradan uzaklaşmıştı. Kimse şekerlerin zehirli olabileceğini aklına getirmemişti bile.

O günden sonra çocuklar Mösyö Fomora'nın iyi bir gavur olduğunu anlatmaya başladılar. Mahallede Mösyö Fomora'nın, eskiden Gece Mahallesi'nde bir evleri olduğu ve adamın babasının gömdüğü defineyi aramak için şehre geldiği bile söyleniyordu. Gavurlar genellikle eskiden gömdükleri altınları aramak için şehre gelirlerdi. İyi de Mösyö Fomora neden define aramak için geldiği şehirde, ikide bir tütün işlenen sarı binaya geliyordu? İşte bunu bilen yoktu.

İki, üç gün sonra bir gün çocuklardan biri bana, dikkatimi çeken bir şey olup olmadığını sordu. Saat kulesi artık saat başlarında ve yarım saatlerde çalmıyordu. O gün tüm çocuklar kulak kesilip sürekli saat kulesini dinledik. Gerçekten saat kulesi çalmıyordu. Akşam evde bunun nedenini sordum. Annem önemsemeyerek, "Bozulmuştur herhalde" dedi.

Ertesi sabah yine hep birlikte kuleyi dinledik. Kuleden tek bir ses gelmiyordu. Bu iş, kesin Mösyö Fomora'nın işiydi. Çocuklardan cin fikirli olan biri, Mösyö Fomora'nın kötü güçleri ile zamanı çaldığını,

gavurların zamanı çalabileceklerini bir kitapta okuduğunu anlatıyordu. Bunun bir palavra olduğunu söylesek bile çoğumuz buna da inandık.

O gün akşamüstü, sarı binanın kapısına bir fayton geldi. Mösyö Fomora binadaydı. Artık zamanı çalan gavura haddini bildirmenin zamanı gelmişti. Bulduğumuz kesekağıtlarına toz doldurup, dağınık bir şekilde binanın kapısına yakın yerlere yerleştik. Önce şeker dağıtıp, sonra da zamanı çalmanın bedelini Mösyö Fomora, toz bombalarını ensesine yiyerek ödeyecekti.

Bir anda binanın kapısında dışarıya çıkan kalabalık belirdi. O gün her günden daha büyük bir kalabalık vardı orada. Kapıda uzun bir vedalaşma töreni yapıldı. Aramızdan kimse bu kalabalığa bir şey atmaya cesaret edemezdi doğrusu. Mösyö Fomora tam faytona binerken, binadan çıkan adamlardan biri elinde Mösyö Fomora'nın çantası ile koşarak bağırdı:

“İhsan bey çantanızı unutmuşsunuz...”

Beyaz elbiseli adam gülerek çantayı aldı ve faytona binerek oradan uzaklaştı. Hepimiz yerlerimizde bir süre sessiz kaldık. Sonra, “Seni uydurukçu!” diye bağırarak toz bombalarını birbirimize savurduk.

O yaz tatilinde bir daha zamanı çalan gavurları konuşmadık. Sadece elindeki bezin, düşen uçağın paraşütünden bir parça olduğunu iddia eden öbür mahalleden birini dövdük. Gavurları iyi tanımasak bile bu düpedüz bir mendildi.

Mösyö Fomora'yı kimin uydurduğu konusunda başka kavgalar da oldu o yaz. Saat kulesi yine

alıyor, o çaldıkça tozlar güneş ışığında hızla uçuşuyordu.

Herkesin kendi zamanını aldığını öğrenmeme ise, daha çok uzun zaman vardı.

AİLE BAHÇESİ

Hatırlıyorum.

Tütün tarlalarını, sarı kırmızı belediye otobüsünün arka penceresinden seyrettiğim şehrin sırtını yasladığı dağı, otobüsten indikten sonra yürüdüğümüz tozlu yolu ve direktteki tabelasında “Aile Bahçesi” yazan, çevresi bahçenin içini göremeyeceğiniz kadar sık bitkilerle sarılı, iki katlı ahşap evi bugünmüş gibi hatırlıyorum.

Gün ışığı her zaman Aile Bahçesi'nin bütün gizemini alıp götürür ve evi çok sıradan bir kır evi haline getirirdi. Oysa Aile Bahçesi, geceleri birden değişir ve gizemli bir yere dönüşürdü benim için. Bahçede yanan kırmızılı yeşilli ampullerin silik ışığı altındaki tozlu yapraklar ve bahçeden fısıldar gibi yayılan Müzeyyen Senar'ın sesi, geceleri bahçeyi bambaşka bir yere dönüştürdü. Aile Bahçesi'nde galiba masalar vardı ve akşamları bu bir kaç masada yemek yeniyordu.

Ne yapsam ne etsem, bahçenin içini doğru dürüst göremiyordum. Durakta belediye otobüsünden her inişimizden sonra içeriye bakıyor ama Aile Bahçesi'nin sahibi olduğunu sandığım uzun etekli, orta yaşlı bir kadından başka hiçbir şeyi doğru dürüst seçemiyordum.

Müzeyyen Senar'ın derinden gelen sesi ile bahçenin renkli ampullerini hiç unutmam. Aile bahçesine giren çıkan, çocuklu aile gördüğümü de hiç hatırlamıyorum. Aile bahçesi nedense geceleri hareketleniyor ve içerden kadın kahkahaları duyuluyordu.

Bir gece yine oradan geçerken, bahçede bir kadının kahkahaları güldüğünü duydum ama ne kadar gayret ettiysem, boyumun kısalığından olmalı bir türlü bahçedekileri göremedim. Bir ara şimşirlerin ardında, kırmızı balıkların olduğu bir havuzun bulunduğunu düşledim galiba. Bu havuzda çocuklar gemilerini yüzdürüyorlardı. "Yok daha neler... "dedi babam.

Bahçe Aile Bahçesi'ydi, biz de bir aileydik. O zaman neden bir gece biz de bu bahçeye gelmiyorduk?

Bizimkiler bu teklifime güldüler, ama ne evet ne de hayır demeden olayı geçiştirdiler. Aile Bahçesi olayı aklımda, uzun bir süre soru olarak kaldı. Büyüdüğümde, yazılı olanlarla yapılanlar arasında her zaman çok büyük bir fark olacağını ilk kez Aile Bahçesi'nden öğrenmiştim. Her aile bahçesine aileler gidemiyordu. Aile bahçeleri her zaman aileler için olmayabiliyordu.

Sonra zaman bilinen oyununu, herkesi davet edermiş gibi görünen ama aslında sadece büyükleri çağırın bu bahçeye de oynadı. Aile Bahçesi'nin sahibi kadının iyice yaşlandığını, evin bakımsızlığını ve sonraları evin genişletilen yolun tam ortasında kaldığı için yıkıldığını çok iyi hatırlıyorum.

Aile Bahçesi'nin tam ortasından ana yol geçmişti. Az aşağıda, eski demiryolunun altında yeni bir gecekondu mahallesi doğmuş, herkes Müzeyyen Senar'ın plâklarının çalındığı, çevresi sık yeşil bitkilerle kaplı bu bahçeyi çoktan unutmuştu.

KUMBARA SAAT

Belleklerde ve sararmış fotoğraflarda izleri kalan o eski zamanlarda, pek de kimsenin farkına varmadığı kumbara şeklinde bir saat, büyük kentin tören meydanındaki bir direğin üstünde sessiz sedasız öyle dururdu. Çevresinden geçenlere, “Yine bu saat ileri gitmiş” veya “Yine bu saat geri kalmış”

dedirtse de kumbara saat, sürekli meydana bakar ve bana göre kentin simgesi olmanın ayrıcalığını gururla taşırdı. Başkaları için bilmem ama benim için bu kumbara saat o kadar önemliydi ki, bırakın zamanı saymasını onun yoldan gelip geçenleri bile saydığını düşünürdüm o zamanlar.

İçi ağzına kadar para doluydu herhalde. Kentin bu kadar merkezi bir yerinde durduğuna göre, bu kumbara veya bu saat çok önemli olmalıydı. Bayramlarda bando bu meydanda çalışıyordu. Çocuklar, askerler, toplar hep onun yanından geçerlerdi. Caddenin uğultusu, kocaman saplı bir kumbara şeklindeki saatin tik taklarını duymamızı engellese de, onun orada hiç durmadan çalışması veya durması sanki ülkeye zaman konusunda bir çeki düzen veriyordu.

Birkaç kez yoldan geçenlerin saatlerini ona göre ayarladıklarını görmüş ve onun ne kadar önemli olduğunu bir kez daha anlamıştım.

Bugünle karşılaştığımızda çok daha yavaş yürüyen adamlar, güzel bir manto giydiğini düşünen kadınlar ve kumbara saatten çok, tam karşısındaki Atatürk heykeline bakmayı yeğleyen çocuklar; kentin meydanından gece geçerken zamanı hiç düşünmezler ve saate bakmadan vitrinlerin albenisine tutulup renkli ışıklara doğru çekilirlerdi. Ben ise heykel ile ortadaki kumbara saatin geceleri geç vakitlere kadar aralarında sohbet ettiklerini; birbirlerine orada durmaktan sıkılıp sıkılmadıklarını,

rüzgârın uğultusundan korkup korkmadıklarını sorduklarını düşlerdim.

Sonra bir gün anneler bana bankadan, kumbara saati çok sevdiğim için olmalı, madeni bir kumbara aldılar ve onu yatağımın başucuna koyup, bana tutumlu davranmanın yararlarını anlattılar. Tutumlu olmalıydık, gereksiz tüketim ve gösteriş zararlı davranışlardı. Olur olmaz her pahalı oyuncak almanın da hiçbir anlamı yoktu. Kumbarada biriktirdiğimiz paraları kendimiz için daha yararlı bir şekilde kullanabilirdik. Hayatın zorlukları ile ancak böyle mücadele edilebilirdi bu dünyada. İyi günler olduğu kadar kötü günler de vardı ve biz paralarımızı bu kötü günler için biriktirmeliydik.

Benim iyi gün oyuncakları için biriktirdiğim paraları, büyüklerin kötü günleri için kullanılabileceğini de çok sonraları öğrenecektim.

Bankanın önünde sürekli sallanan ve “Para, para, para” diyen kel kafalı delinin kumbarası olduğunu hiç sanmıyordum. Belki onun evi bile yoktu. Para biriktirmeye ise hiç hali yoktu adamın. Yoldan geçenlerin onu kızdırmaları, onun da sövüp sayarak adamları kovalaması, beni her zaman güldürüyor ama bir yandan da kötü günlerin anlamı konusunda uzun uzadıya düşündürüyordu.

Kargaların yağmur yağmadan önce bağırsarak kaçtıkları çınar ağaçları yüksekliğinde çok parası olan insanların, bu kentte nerelerde oturduklarını bilmiyordum. Onların kumbara saatle

ilgilenmeyecek kadar çok paraları olmalıydı ve artık peşinden koştukları para onları yakalamış, yakalamakla kalmayarak sürüklemeye başlamıştı. Bunları bizlere büyükler anlatıyordu. Önce siz paranın peşinde koşardınız, parayı bulduğunuzda ise o sizi sürüklemeye başlardı. Bütün tanıdıklarımız, çok parası olanların şeker hastası oldukları için ekmek bile yiyemeyerek asla mutlu olmadıklarını anlatıyordu.

Zenginler mutlu değildi. Kötü günleri için bizim gibi para biriktirmek zorunda olanlar da her zaman oyuncak alamadıkları için pek mutlu sayılmazlardı.

O zaman kim mutluydu?

Bir de anlamını çözemesem de parayı çok hızlı döndürenlerin zengin olduklarını duymuştum. Kenti yönetenler, sanki bize bir şeyleri anlatmak için meydana kumbara şeklinde bir saat yapmışlar ve çekip bir yerlere gitmişlerdi. İşte zenginler de bunun için mutsuz olmaya mahkumdular.

Babamın onların mutsuz olmaya mahkum oldukları konusundaki düşüncelerini, büyüdükten sonra ayrıntıları ile birlikte dinleme ve sıkılma olanağı bulacaktım.

Sıcak yaz öğlelerinde, soğuk kışlarda ve lodosun ortalığı kasıp kavurduğu ılık akşamlarda o saat orada, meydanadaki yerinde hep öyle dururdu.

Saatin yaz geceleri parka gitmek istememesine ise aklım hiç ermezdi. Bu kadar önemli bir kumbara

saat olacaktım ve yaz geceleri parka gitmeyecektim... Olacak iş değildi. Bu kadar çok para ile insan bütün dondurmacıları çevresine toplayabilirdi.

Kentin tüm parası bu kumbarada biriktiriliyordu. Bundan kesinlikle emindim. Tuhaf olan şeydu ki, biz oradan geçerken kimse kentin biriken parasını bu kumbaraya atmıyordu. Bu meydanda her şey törenle olduğu için şehrin biriken parasının da kumbaraya törenle atılması gerekirdi. Sürekli tekrarlandığına inandığım bu çok özel törene bir türlü şahit olamamıştım.

Oraya her gittiğimizde bankanın önündeki deliyi, madeni kısımlarını durmadan parlattığı arabasında çerez satan adamı hep görüyor ama bir türlü kumbara saate paraların atıldığını göremiyorduk.

Kumbaraya para atma töreni belki de gizli yapılıyordu. Gizli bir tören olmalıydı bu, üstelik çok gizli. Hani, "Çocuklar böyle şeyleri sormaz" dedikleri cinsten bir tören. Belki saat gece yarısını bulduktan sonra kentin ileri gelenleri meydanda toplanıp, böyle bir tören yapıyorlardı. Tüm meydanın çevresini askerler ve polisler sarıyor; paralar kimse görmeden kumbaraya atılıyordu. Böyle bir tören oluyorsa bile sessiz sedasız yapılan bir tören olmalıydı.

Oysa benim bir gün, tören yerine görebildiğim tek şey, merdiven ve su dolu bir kovayla kumbara saate tırmanan iki işçi olmuştu. Onların orada ne yapacaklarını görmek için inatla, yanımdaki

büyüklere hiç aldırılmayarak yolda durdum ve olanları seyrettim. Belki adamlar kumbaraya para atmayacaklar da kumbaradan para alacaklardı...

Şaşırtıcı olan onlar oraya tırmanırken ne polisin ne de askerin bir önlem almamış olmasıydı. Sonunda işçiler ne kumbaradan para aldılar ne de kumbaraya para attılar. Sadece saatin camını silip merdivenden indiler. Üzölmüş ama asla pes etmemiştim, belki de insanları böyle kandırıyorlardı.

Evdeki madeni kumbara da benim için kumbara saat kadar olmasa bile çok önemliydi. Geleceğin tüm oyuncaklarını almamız, onun sesini çıkaramayacak kadar dolmasına bağılıydı. Kumbara saat bir sallansa, içindeki para şıkırtısını herkes duyabilirdi. Kentin büyükleri kumbara saati darda kalanlara para toplamak için kullanıyor olmalıydılar. Belki de şehir darda kaldığında, kumbara saati açacaklar ve paraları içinden çıkaracaklardı.

Sonraları kentin biriktirilen parasının -nedense kentin birikmiş bir parası olması gerekiyordu- geceleri herkes yatıp uyuduktan sonra o kumbaraya atıldığını düşünmeye başladım. Belki de hırsızlara karşı bir önlem olarak, gecenin bir vakti ellerinde para torbaları ve bir merdivenle adamlar geliyor ve kumbaraya merdiveni dayayıp içine torbalardaki paraları atıyorlardı. Biriken paraların kumbaradan çıkarılması işlemleri de bana göre yine gece çok geç vakitlerde yapılıyor olmalıydı.

Bir defa da gece geç saatlerde oradan geçerken, dönüp dönüp kumbara saate baktığımı ve annemlerden durmadan geriye baktığım için azar işittiğimi hatırlıyorum. “Aklını bu saatle bozdu bu da” filan diyorlardı benim için.

Kentin orta yerindeki bu saatin içinde ne kadar para olduğunu en fazla merak edenler hırsızlar olmalıydı. Herhalde onlar da şehrin en ışıklı yerindeki bu kumbaranın içinde bulunan paraları almaya bir türlü cesaret edemiyorlardı. Belki de onların kumbara saati soymak için yaptıkları her plan gelip, bu kadar orta yerde duran bir kumbarayı soymanın zorluğuna takılıyordu. Bunları düşündüğüm geceler madeni kumbaramı yastığımın altına saklıyor ve birikmiş paraları şişman adamın vitrininde bekleyen oyuncaklar için garantiye alıyordum.

Kumbara saat, bir bankanın reklâmı için orada durur ve kentin meydanından her geçişimde bana vakit ve nakit ile ilgili uzun öyküler anlatırdı. Hele bunların arasında bir tanesi vardı ki, kumbara saat bana ne zaman bu öyküyü anlatmaya başlasa, ben yolun ortasında durup onu can kulağıyla dinlerdim.

“Dur hele çok dinledin ama ben sana yine zamanını boşa harcayan adamın öyküsünü anlatayım” der ve başlardı öyküyü anlatmaya. Aramızdaki bu tuhaf iletişimden hiç kimseye söz etmemem ve bunu gerçek bir sır gibi saklamam onun da hoşuna gidiyor olmalıydı.

Saatin en çok sevdikleri arasında, düdüklerini uykulu uykulu öttüren kahverengi elbiseli gece bekçileri vardı. Onlar gece sabaha karşı yattıkları için ancak akşamüstleri uykulu gözlerle ortaya çıkarlardı. Kumbara saat inanılmaz bir yüz hafızası ile şehrin tüm gece bekçilerini tanır, onların bütün sıkıntılarını bilir ve felçli kızının iyileşmesi için gece boyu hem düdük çalıp hem de dua eden gece bekçisi yakınından geçerken, onu eğlendirmek için saat başıymiş gibi sesler çıkarmayı hiç, ama hiç unutmazdı.

Düşlerinde, köstekli saati ile çalışan bir merdiven ustasını işine titizlenirken gördüğünü de yine bana kendi anlatmıştı. Yıllardan beri bıkmadan, sıkılmadan hep aynı rüyayı görüyordu kumbara saat. Bir usta, merdiven yapmak için en uygun malzemeyi arayıp duruyordu çöplerin içinde. Rüya gördüğüne göre de demek ki kentin orta yerinde, bir direğin üstünde uyuyabiliyordu kumbara saat. Ya kentin biriken paraları çalınsa ne olacaktı...

Kumbara saatin bu tür kaygıları hiç yoktu doğrusu. O sokaklarda durmadan dolaşan şehir halkına zamanı doğru göstermek için elinden geleni yaptığına inanıyor ve geceleri rahat bir uyku çekmenin hakkı olduğunu düşünüyordu.

Zamanını boşa harcayan adamın masalı ise şöyleydi:

“Bu kentte çok sayıda zamanını boşa harcayan adam var ama bunlardan biri var ki, kimse onunla

boy ölçüşemez. Babasından kalan büyük bir servetin sahibi olan bu adamın senin aklının alamayacağı kadar tuhaf bir işi olduğunu hemen söylemeliyim. Çok kararlı biri olan, uzun boylu ve sürekli gözlük takan bu adam, o yıllarda tam kırk bir kâtip ile çalışırdı. Kâtiplerin her birinin çantası, çantasının içinde defterleri, kalemleri, silgileri ve kalemtraşları bulunurdu. Kâtipler neredeyse ömür boyu iş garantisi ile çalışırlar ve yaptıkları işi gereğinden fazla önemseyerek herkese biraz yukarıdan bakarlardı. Bunlardan birinin benim önümden geçerken, 'Trik trak, trik trak olur mu hiç çalışmamak' diye benimle alay ettiğini hatırlıyorum.”

Tüm şehrin parasını kötü günlerimiz için koruyan kumbara saatle dalga geçen insanlar da oluyordu demek... Kâtiplerin gömlekleri kirlenmesin diye siyah kollukları da vardı. O bana kırk bir kâtibini tuhaf bir işte kullanan çok zengin adamı anlattıkça, benim gözünde bu adam, hemen şişman oyuncakçı oluverirdi. Şişman oyuncakçı bana göre dünyanın en zengin adamıydı ve onun kâtipleri de vitrinindeki haciyatmazlar olmalıydı.

“Trik trak, trik trak olur mu hiç çalışmamak...”

Ömür boyu iş garantili haciyatmaz kâtipler...

“Kâtipler eskiyen kalemtraşları ne yaparlar ?”

Uyumama yakın aklıma gelen bu soruyu bana kumbara saat yerine madeni kumbara cevapları, “Senin canın kalemtraş istiyor galiba. Para

biriktirmek yerine utanmadan masaldaki kâtiplerden mi kalemtraş isteyeceksin...”

Annem onun kumbara olduğunun farkında bile değildi oysa. Ona göre o, bir saatti. Zamanı biriktiremeyen, durmadan harcayan bir saat...

Zamanını boşa harcayan çok zengin adamın masalı yarım kalsa da kumbara saat birden heyecanlanmış ve aklına o gece sabaha karşı olanlar gelmişti. “Biliyor musun” diyordu, “Dün gece burada adam astılar. Hem de meydanın tam orta yerine bir darağacı kurup adamı astılar. Büyük bir kalabalık toplandı sabaha karşı meydana, cellat geldi ve adamı astılar.”

Her şey çocuklara söylenmezdi ama kumbara saat söylüyordu işte. Adam hırsızdı, kötülük yapmıştı, bunun için onlar da adamı asmışlardı. Yine sabaha karşı olmuştu her şey. Belki bütün önemli işler sabaha karşı oluyordu ve ben bunları hiç göremiyordum. Asılan adamın kumbara saati soymakla hiç ilgisi yoktu, o başka bir yerde, başka bir zamanda hırsızlık yapmıştı.

Sabaha karşı birini ölürken seyrettikleri o meydanda insanların şimdi güle oynaya dolaşmaları, benim biraz canımı sıkıyordu. Her ne yaparsa yapsın, toplanıp adamın ölümünü seyretmişler ve sonra da ertesi gün o meydanda hiçbir şey olmamış gibi güle oynaya dolaşmaya başlamışlardı.

Geceleri kumbaraya para atma törenleri, adamların asılması filan hep bu meydanda sessiz sedasız yapılıyor ve biz çocuklar bunlardan hiç haberdar olmuyorduk. Kumbara saat, “Bunları fazla dert etme” diyordu. Çok kararlı biri olan, uzun boylu ve sürekli gözlük takan zengin ve tam kırk bir kâtip ile çalışan adamı anlatmak istiyordu.

“Kâtipler, çantaları, kollukları ve kalemleri ile bir ordu gibiydiler. Tek yaptıkları iş gün boyu şehrin meydanında küçük hasır iskemlelere oturmak ve devlet dairelerinde işleri olanların dilekçelerini yazmak bahanesi ile onların bütün hayat öykülerini beyaz kâğıtlara aktarmaktı.

Akşamüstü bütün bu kâğıtları toplar, çantalarına doldurur ve zengin adama götürürlerdi. Zamanı geldiğinde de zengin adamdan ücretlerini kuruşu kuruşuna alırlardı. O yıllarda kâtiplik kadar garantili ve iyi ücretli bir iş yoktu doğrusu. Kimse de zengin adama, bu hayat öyküleri ile ne yapacağını sormazdı. Halk arasında uzun boylu ve sürekli gözlük takan zengin adamın bu hayat öykülerini bazen hiç okumadan bir sandala binerek denize attığı anlatılıyor, başkaları ise bu adamın bir polis olduğundan söz ediyordu.”

İyi de kâtiplerin paralarını vere vere bu adam iflas etmemiş miydi...

“Şimdilik etmemişti. Zamanını boşa harcadığı ortaya çıkmış, bu hayat öykülerinin birini bile okumadığı anlaşılabilir ama adam parası azaldığı için kâtiplere

sahte paralar vererek durumu kurtarmayı başarmıştı.”

Hem zamanını hem de parasını boşa harcayan bu adamın hiç mi işi yoktu...

“Tuhaftı ama kâtipler, zaman içinde devlet dairelerine dilekçe vermek istemeyenlerin bile kendilerine hayat öykülerini anlattıklarını ve bunun şehirde bir alışkanlık olmaya başladığını görmüşlerdi. İnsanlar gelip hayat öykülerini anlatıyor, bunların kâtipler tarafından yazıldığını gözleri ile görüyor ve memnun oluyorlardı. Kayda geçmek onlar için önemliydi. Bu öyküler sonra denize atılacak olsa bile, en azından hayat öyküleri böylelikle kayda geçmiş oluyordu.”

Kayda geçtikten sonra denize atılan hayat öyküleri...

Kumbara saatin anlattıklarını seviyordum. Onun bu kent ile ilgili anlatacağı o kadar çok şey vardı ki...Yalnız bazen benim aklımın almayacağı kadar karışık şeyler anlattığı da oluyordu.

Belki de bütün bunları bana ona kırk kez sorduğum, “Sana paraları ne zaman atıyorlar ?” sorusunu sormamam için anlatıyordu. Sanki şehrin valisiydi de durmadan şehirde kim ne yapmış, neden yapmışları bana anlatıyordu. Konuyu hiç para meselelerine getirmezdi uyanık kumbara saat.

Bankanın önünde sallanan deli ile ilgili tek bir kelime bile anlatmıyordu ama bana... Sanki içinde hiç para

yokmuş gibi davranıyordu. Ben onu yıllardan beri dinliyordum ama onun tek kuruşluk bir yararı bile olmamıştı bana. Onun için dünyada oyuncak denen bir şey de yoktu galiba.

Büyüdükçe onu daha az dinlediğimin, yazlık sinemadan dönerken ona pek bakmadığının önce annem farkına vardı. Ben artık yaz tatilinde gelen akrabalarımızın, “Aman ne kadar kocaman bir çocuk olmuşsun sen” dedikleri bir çocuktum. Bana anlattığı gece bekçisinin hasta kızı beni hiç ilgilendirmiyordu artık. Şişman oyuncakçı da ölmüş ve dükkânı kapanmıştı. Sinemaya gitmek, futbol topu satın almak gibi başka düşlerim vardı şimdi.

Büyükler ise, “Bu saatin de iyice ayarı bozuldu, hep zamanı yanlış gösteriyor” diyorlardı. O kumbarada para olup olmadığını sorduğum bir arkadaşım, “Sen de amma safsın ha...” demişti bana. Demek ki kentin parası bu kumbarada değildi. Daha da kötüsü kentin kötü günleri için biriktirilen bir para da yoktu ortada.

O gece hiç uyuyamadım.

Bankadan bana aldıkları madeni kumbarayı, içindeki birkaç kuruşa aldırılmadan evin camından bahçeye fırlattım. Madeni kumbara bir kaç gün sonra kendini bodrumda bulacaktı. Nasıl bu sonuca vardığımı bilmiyordum ama bu para işleri bizim için hep sorun olacaktı.

Uzakta bekçi düdükleri çalınırken ay ışığına baka baka ağlamaya başladım. Saat gece yarısını vurduktan sonra kumbara saati oradan söküp, yerine başka biçimsiz bir saati koyduklarını nereden bilebilirdim...

KÜRESEL İŞLER...

Belleğini Hanlarında Yitiren Şehir
Çarşı Kitabı
İpek Makinesinin Hazin Sonu
Bernstein'ın İstasyonları

BELLEĞİNİ HANLARINDA YİTİREN ŞEHİR

İnanmayın bana sakın. Huy edindim masal anlatmayı. Ne zaman gerçeği söylesem kimse inanmıyor da bana, masallara başladığımda kulak kesiliyor tüm ahali. Ben de bunu bildiğimden, yazdıklarımın hemen uçup silindiği bir kâğıda, geceleri uykularımı bölüp masala çok yakışan bu şehir için masallar yazıyorum.

Başkalarından da duymuş olabilirsiniz ama gelin bir de benden dinleyin. Aklımızı yitirdiğimiz zamanların öncesinde, bu şehrin belleğini hanlarında nasıl yitirdiğini.

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde ülkenin birinde belleğini hanlarında yitiren bir şehir varmış. Şimdi oyunbozanlık edip hanlarında belleğini yitiren şehir de olur mu filan demeyin, masal bu ya her şey olur onun içinde.

Develer tellal iken, pireler berber iken günlerden parıltılı bir yaz günü hanlı, ınarlı, yeşilli, dağlı, ovalı bir Şehrin arşısında, neredeyse itfaiyenin kapısına kadar dayanan büyük bir yangın çıkmış. Yaza girmenin sevinci içindeki insanların gökyüzünü, kapkara bir yangın bulutu kaplamış. Yer yerinden oynamış bir anda. Yangını tılsımlı bir ejderhaya benzetenler, günler öncesinden onu rüyalarında gördüklerini anlatanlar olmuş.

Top top kumaşlar, il il altın dolu kasalar, renkli ahenkli basmalar pazenler, el emeği göz nuru halılar danteller, ile ile ibrişimler ipekler birkaç saat içinde ya kl olmuş ya sefil. Paniğe kapılan yüzler kavrulmuş alevlerden, Şehirde yanan gelinliklerden tutun eriyen altınlara ve kömür olan ınar ağaçlarına kadar alevlerin alıp götürdüğü her Şey, her mit, her mekn ve her insan bu yangından etkilenip Őekil, yer, bakış ve duruş değiştirmiş.

“Küreselleşme dedikleri de neymiş mirim, biz zamanında neler gördük” diyebilecek kadar güçlü o eski hanlar çok Őařırmıř bu yangına. Gördükleri depremleri, geçmişteki başka yangınları hatırlayıp eskimenin dayanılmaz ağırlığını duya duya inlemişler o karmaşanın ortasında.

Alevlerin parçalayıp ise buladığı eski hanların, o gece boyunca kömür olan ınar ağaçlarıyla hellleştiklerini duyanları anlatsam bana inanmayabilirsiniz. Zaten o yangının bir anda Şehrin

ekonomisinde yol açtığı akla hayale sığmayan gelişmeler yanında, bu çok önemsiz kalır.

Derken efendim alevler sinmiş, duman çekilmiş ve büyük bir sessizlik kaplamış şehrin her yanını. Sonra hanlarında belleğini yitiren şehrin çocukları isli taşların, molozların, yıkılmış duvarların ve kavrulmuş çınarların toplamından oluşan bir yangın yerini görür olmuşlar kentin göbeğinde.

Kimse kalkıp, “Şehrin ortası yangın yeri, yandı çok kişinin canı ciğeri” gibilerden türküler de yakmamış nedense o zamanlar. Hiç kimse olan bitenin pek farkına varmamış. Şehrin bir gecede belleğini hanlarında yitirdiğini, itfaiyenin önündeki şadırvanda yüzünü yıkayarak söyleyen yaşlı bir adama zavallı biri gözüyle bakmışlar.

Şimdi kalkıp ben size o çok yaşlı adamın, paralarını yangından zor kurtaran kör bir adama, “Sen paralarını kurtardın ama bu şehir belleğini yitirdi bu hanlarda” dediğini anlatsam, yine bana inanmayıp masal anlatıyorsun diyeceksiniz. Belki aranızda, “Bu şehrin belleği hanlarında mıydı ki...” diyenler de olacaktır.

İşin aslına bakarsanız, bir imparatorluğun başlangıcı olduğunu unutan bir şehir, belleğini hanlarında yitirse bu çok mu tuhaf olur sanki...

En azından gelin siz, şehrin belleğinin hanlarla bir ilgisi olduğunu artık kabul edin. Belki de daha doğru bir görüşe göre, şehir belleğini sadece bir yangında

yitirmemiş olabilir. Sözüünü ettiğimiz bu belleğini yitirme olayı çok önceleri başlamış olamaz mı?

Belki yangın sadece, o han duvarlarını ise bulayıp yakıp yıkarak, şehirde güçlölkle ayakta duran bu son ekonomik simgeleri de yerle bir edip, olaya bir son nokta koymuştu o kadar...

Şehrin asıl belleğinin o şehrin ekonomisinde yattığını bağıra çağıra savunan gözlölklöl bir iktisat tarihçisi ise yangından sonra çok daha iddialı sözlerle, “ Rönesans'ın finansmanını anlamak için bu hanları anlamak gerekiyordu, onları da bu yangınla dümdüz ettik ” diyordu yıkık bir han duvarının kapısında.

Bir söylentiye göre, bu şehrin hanlarının, zamanında Avrupa için bir baharat deposu gibi çalıştığı konusundaki şifreli kayıtlar, en ortadaki hanın kimsenin aklına gelmeyecek sıradan bir odasının duvarındaki nişine gömölöl küçük bir sandıkta saklıymış.

Bu kayıtların küllerinin, çok sonraları yangın yerinden geçerken ayağı takılıp düşen bir adamın ellerine bulaştığı anlatılır. Nasıl bu hanların dışında Rusların kürk sattığını anlattığımda bana acaba doğru mu söylüyor gibilerden bakıyorsanız, İkinci Dünya Savaşı sırasında bu odaya bir Alman'ın gelip araştırmalar yaptığını söylesem de zaten bana pek inanmayacaksınız.

Korkarım siz bu şehre, 17. yüzyılda kumaş satın almak için sözleşmiş gibi aynı günde uzak diyarlardan başını sonunu göremeyeceğiniz kadar uzun kervanlarla gelen, biri topal ve biri de kambur iki kralın burada yaptıkları kavgayı da bilmiyorsunuz...

Her ikisi de Koza Han'da aynı ve tek altınlı kumaşı beğendiği için onların adamları büyük bir kavgaya tutuşmuşlar. Bir ara krallar, Macaristan'dan yanlarında getirdikleri dans eden oyuncak makineye dalsalar bile, akılları başlarına geldiğinde yine adamlarını kışkırtarak, "Bu kumaş benim, ben bundan asla vazgeçmem" diyerek kavgayı sürdürmüşler.

Bütün bu olan bitenden sonra, şehrin ahşap evlerinin içinden akan suyun, gözyaşlarını tutamayıp ağladığını bana gözleri görmeyen küçük bir çocuk anlatmıştı bir akşamüstü. O zamanlar ben de ona inanmamış, suyun nasıl ağlayabileceğine bir türlü akıl erdirememiştim. O çocuğa göre, bir şehir belleğini hanlarında yitirirse, şehrin içinden akan su ağlamış.

Gel zaman git zaman bir gün, şehrin bir gecede belleğini hanlarında yitirdiğini, itfaiyenin önündeki şadırvanda yüzünü yıkayarak anlatan yaşlı adama eski bir kahvede rastladım. Aslında orası da zamanında bir konsolosluktu ya, neyse şimdi işin orasını bir kenara bırakalım. Yaşlı adam bana önce çok sıradan bir şey anlatır gibi, "Hasta leyleklere

bakılan hastanenin yanı burası “ dedi¹. Eski ceketinin cebinden sararmış bir kâğıt parçası çıkararak, eski yazı ile yazılmış bazı notları gösterdi. Bunları yangında hanlardan, alevlerin içinden kurtarmıştı.

Nasıl aklıma geldiğini bilmiyorum ama o anda onun Mizan-ı Harir Emin’i² olabileceğini düşündüm. Şehrin belleğini hanlarında yitirdiği söylentisini çıkaran adam bu olmalıydı. O bana ağır ağır, “Sadece bir şehir belleğini yitirse, şehrin içinden akan su ağlar” dedi. Aklıma bir zamanlar bana bunu söyleyen, gözleri görmeyen küçük çocuk geldi. Hemen ona, bu şehrin hanlarının zamanında Avrupa için bir baharat deposu gibi çalıştığı konusundaki şifreli kayıtları ve en ortadaki hanın kimsenin aklına gelmeyecek sıradan bir odasının duvarındaki nişte gömülü küçük sandığı sordum. İkinci Dünya Savaşı sırasında, bu odaya bir Alman’ın gelip araştırmalar yaptığı doğru muydu...

Yaşlı adam bir süre gözlerini kahvenin tavanında gezdirdikten sonra, hiçbir şey söylemeyerek sessizce elindeki sararmış kâğıdı masaya bıraktı ve kahvenin önünde durmakta olan küçük bir çocuğu elinden tutarak hızla oradan ayrıldı. Arkalarından koştuysam da kahverengi renkli bir suyun aktığı derenin yanına sıralanmış dar sokaklarda onlara bir

¹ Bunun uydurma bir şey olmadığını herhalde belirtmem gerekiyor.

² İpek ile ilgili vergilerle ilgilenen devlet görevlisi.

türlü yetişemedim. Leş gibi akan derenin kıyısına, burnunda et beni olan bir adamın derme çatma bir kulübe yaptığına ise telâşımdan olacak hiç dikkat etmedim. Adam, dere kıyısından topladığı otları kaynatıyordu.

İnanmayın bana sakın. Huy edindim masal anlatmayı. Ne zaman gerçeği söylesem kimse inanmıyor da bana, masallara başladığımda kulak kesiliyor tüm ahali. Ben de bunu anladığımdan yazdıklarımın hemen uçup silindiği bir kâğıda, geceleri uykularımı bölüp masala çok yakışan bu şehir için masallar yazıyorum.

“İyi de yazdıkların o kâğıttan hemen uçup siliniyorsa, bunlar ne?” sorusunu sormakta da haklısınız elbet. O zaman bu yazıların nasıl yeniden görünür olduğunun sırrını hemen vereyim size. Hani yaşlı adamın bana kahvede verdiği hanlardan kurtarılan sararmış kâğıt vardı ya...

Şimdi sakın bana bu sararmış kâğıdın, küreselleşme denilen derde de deva olup olmayacağını sormayın. Sorarsanız, masalı bırakır gerçekleri anlatmaya başlarım ve o zaman işin tadı kaçır. Üstelik işim de var, şimdi ben leylek hastanesinin yanındaki kahvede çay içiyorum.

ÇARŞI KİTABI

Yücel Balku'nun anısına

İşte karşınızda Çinli Ming Hanedanı'nın son imparatoru Chong Zhen. Üzerindeki kuş motifleriyle porselen bir tabağı andıran has ipekten lacivert elbisesi içinde tahtına kurulmuş. Takvimler, 1628 senesini gösteriyor. İmparatorun maiyetindekilere söylediği ilk şey;

“Asilerle başa çıkmak kolay olmayacak. Ülkenin dört bir yanındaki çiftçiler burunlarından soluyor” gibilerden bir şeyler oldu. İmparatorluğun sorunsuz günlerinde, sorunlara bilgece yaklaşımlarıyla yerlerini sağlamaştıran danışmanlar, cevap olarak, bakışlarını usulca yere çevirmekle yetince, İmparator da gözlerini tavana dikti. Ama bu da bakışlarındaki karamsar endişeyi saklamasına

yardımcı olmuyordu. İmparatorluk, daha önce hiç görülmemiş bir felaketin eşiğindedeydi şimdi.

Taht, sarı ve kırmızının tonlarıyla bezenmiş geniş salonun ortasındaydı. Sağdaki büyük pencerelerden görünen kara bulutlarla kaplı gökyüzü de zaten tedirgin olan İmparatoru çözüm bulmaktan alıkoyuyordu. Sebepleri sorsanız herkesin bir fikri vardı: Yerini bulmayan adalet ve harem entrikaları. Ama İmparator dahil kimse muhtemel sonuçları düşünmek bile istemiyordu. İmparator'un tahta çıktığı gün bile umutsuzluk çok yaygındı. Daha o ilk gün, İmparator Chong Zhen'in otuzbeş yaşına geldiğinde Beijing'de bir kömür tepesinde hayatına kendi elleriyle son vereceğini söyleseniz, Yasak Şehir'de buna şaşırarak bir kişi dahi bulamazdınız.

İmparatoru böylesi bir akıbeta sürükleyen olayların sonuncusu, 1644 yılının baharında Li Zi Cheng'in isyankâr ordusuyla Beijing'e girdiğini haber alması olmuştu. İmparator, isyancılar tarafından aşağılanmamak için tek çarenin hemen orada kendilerini öldürmek olduğunu söyleyerek ailesindeki herkesi harakiriye davet etmiş ancak artık kimseye söz geçiremediğini hemen anlamıştı. Bu yüzden çok sevdiği Beijing şehri ve halkı; çarşıları, kumaşları, el sanatlarıyla birlikte yanar ve yıkılırken, bir başına malum tepeye çıkmış, intihar etmiş, geriye de bir not bırakmıştı.

İmparatorun bıraktığı notta şunlar yazıyordu: "Düşman! Bana istediğini yap ama halkımı rahat bırak!". Olayları abartmasıyla ünlenmiş Çinli bir tarihçi, Chong Zhen'in bu notu, Çin'in çarşılarını anlatan bir kitabın minyatürlerle bezeli pek çok

sayfasından birinin üzerine yazdığından bahsetse de bu bilgi, diğer tarihçiler tarafından hiçbir zaman doğrulanmamıştır. Gerçekte ne olduğu ise, bu öyküde anlatıldığı gibidir ve ne olduğunu anlamamız için İmparatorun tahta çıktığı güne dönmemiz gerekir:

İmparator tahta oturduktan bir süre sonra, onun çocukluk yıllarını çok iyi bilen danışmanlarından biri, geniş salona hükmeden kasveti dağıtabilmek için imparatora dönerek bir öneride bulundu. Yaşlı danışman, “Çin’in çarşılarını konu alan elyazması büyük bir kitabın hazırlanmasını ve bu kitabın elçiler aracılığıyla ülkenin ve dünyanın dört bir yanına dağıtılmasını saygılarımla öneriyorum” dedi.

Chong Zen’in bir can simidine sarılır gibi sarıldığı bu öneri, o andan itibaren günün en önemli meselesi haline geldi. Bu önemli etkinlik için emirler yağmaya başladığında, ülkenin en seçkin nakkaşlarından ve hattatlarından oluşan bir ekip, imparatorun huzuruna çıkmıştı bile.

Hemen çarşı pazar gezmeye ve her gördüğünü çizmeye başlayan nakkaşlar, her bir dükkânı ve ustayı anlatmak için hokka divit elde yol alan hattatlar, tam iki yıl boyunca kitap üzerinde hummalı bir çalışma sergiledi.

İmparatorluğun olanca haşmetini gösterebilmek için bolca kullanılan altınla varaklanmış ejderlerin de nakşedilmesiyle derlenen sayfalar yine ülkenin en şöhretli ciltçilerinin hünerli ellerine teslim edildi. Kitabın İmparatora sunulan ilk nüshasından sonra elyazmasını hızla çoğaltmak için saray atölyesi arı kovani gibi çalışıyordu. Fakat imparatorun kafası,

başkente yaklaşan öfkeli çiftçileri nasıl yatıştıracağına dair çözüm aramakla meşgul olduğundan, kendisine sunulan elyazmasına şöyle bir göz atmakla yetinmişti.

Birkaç gün sonra, İmparator Chong Zhen, ticaret konuşmak üzere görkemli kabul salonuna gelen Acem elçi ve Tebrizli ipek taciriyle görüşüyordu. Elçi, İmparatorun kabul etme inceliği gösterdiği tacir Muzaffer'in, Acem'in önde gelen ticaret erbabından olduğunu söylediğinde, İmparator Chong Zhen Muzaffer'e;

"İpekten başka hangi malların ticaretini yapıyorsunuz?" diye sordu. Muzaffer de büyük bir saygıyla İmparatorun sorusunu yanıtladı:

"Birkaç yıl önce Bursalı Muslihüddin adlı bir sarraftan altı ay vade ile yakut ve inci alıp Tebriz'de satmıştım. O zaman bu benim için çok kârlı bir ticaret olmuştu. Şimdi ise Çin'in çarşılarından hem Tebriz'e hem Bursa'ya ipek, inci ve baharat götürmek isterim".

Muzaffer'in yanıtı üzerine İmparator, çarşı kitabını hatırlayıverdi ve hizmetkârına dönerek elçiye ve tacire sedef kaplı iki küçük müzik kutusu ile çarşı kitabının birer nüshasının hediye edilmesini emretti. Ziyaretçiler daha kitabı ellerine alır almaz duydukları hayranlığı gizleyemediler. Acem elçi, yeniden elleri göbeğine kenetli ve bakışları yerde:

"Haddimi aşıyorsam beni mazur görün değerli İmparatorum ama çarşılar için bir kitap yazdırma düşüncesi nereden aklınıza geldi? Son derece ilginç bir fikir değil mi?" diye sorunca; imparator Chong

Zhen, o güne kadar pek kimsenin bilmediği bir sırrını verecekmiş gibi ziyaretçilere yaklaşımlarını işaret etti. Çin tarihinde İmparator Chong Zhen, zevke, sefaya düşkünlüğü ve bir de keyif verici maddelere bağımlılığını tamamlayan şişman ve hırçın görüntüsüyle hatırlanır. Oysa onun çarşılara ve özellikle de oyuncaklara olan düşkünlüğü pek az tarihçi tarafından kaydedilmiştir.

Acem elçinin soruyla uzun zamandan beri gözlerinde yer etmiş olan sıkıntı perdesi kalkan ve birden çocukluğuna dönmüşçesine hareketlenen İmparator:

"Çarşılar çocukluğumuzdur. Çarşılar çocukluğumuzun şeker, kurabiye ve oyuncak diyarıdır. Çocukluğum Yasak Şehir'de geçti ve şehrin kapılarından dışarıya adım atmışlığım yoktu. Fakat öğretmenlerim Yasak Şehir'in dışındaki dünya ile ilgili pek çok şey anlatırlardı. Özellikle çarşılarla ilgili ne anlattılarsa, bunları adeta hafızama bir bir nakşetmişim. Şimdi belki inanmayacaksınız ama, beni bu hayatta mutlu eden tek şey çarşı pazar gezmektir. Tahta çıktığımdan beri her fırsatta çarşıdaki dükkânları gezip çocuklara şeker ve oyuncak dağıttırıyorum" dedi.

İmparatorla aralarında geçen bu hoş sohbetin üzerine ziyaretçiler, kendilerine hediye edilen kitap için defalarca teşekkür ettiler ve yola koyulmak üzere imparatorun izin isteyerek huzurundan ayrıldılar.

Muzaffer, misafir edildiği evde günlerini çarşı kitabını inceleyerek geçirdi. O çok iyi bilmediği Çincesi yüzünden kitapta yazarların ne anlama

geldiğini anlamıyordu. Ancak, ağır ağır çevirdiği ipeksi sayfalar üzerine nakşolunmuş alev saçan altın ejderleri ve çarşı gravürlerini seyre dalınca zamanın nasıl geçtiğini bile unutuyordu.

Çin'den ayrılma vakti geldiğinde Muzaffer, önce Elçi ile vedalaştı ve daha sonra Tebriz'e doğru yola koyulacak olan kervana katılmak üzere eşyalarını hazırlamaya başladı. Çarşı kitabını da yüklerinin en güvenli bölmesine koydu. Daha sonraları İpek Yolu olarak tanıyacağımız bu yolda Muzaffer, "çarşılar çocukluğumuzdur" diyen imparatorun çocuklaşan yüzünü hep hatırladı.

Yolculuğun daha ilk haftası sona ermemişken, kervana yapılan bir saldırı ise Tebrizli ipek taciri Muzaffer ile çarşı kitabının yollarını ayırdı. Kervanı soyulan ve adamları öldürülen Muzaffer'in ipek kumaş topları, inci, yakut ve baharat yüklü sandıklarıyla beraber haydutların eline geçen kitap, Tebriz'den çok uzaklara yönelmişti artık.

Saçı sakalına karışmış ve görünüşü insanları tedirgin etmeye yeten haydutlardan biri, kitabı, Rıza Halid'e okutmakta hiç zorlanmamıştı. Genç Rıza Halid, Üsküp'te Çifte Hamam'a yakın Bezistan'da ipekli kumaşlar, mücevherat ve baharat satan dükkânların zengin sahibinin oğluydu. Bezistan'ın az ötesinde Suli Han'da kalan haydut, çarşı kitabını, ara sıra buraya yemeğe gelen Rıza Halid'e inanılmaz bir para karşılığında satmıştı.

Daha çocuk yaşlardan itibaren düşlerini süsleyen Çin diyarı ile ilgili bu kitabı almakta hiç tereddüt etmeyen Rıza Halid, o zaman otuzlu yaşlarındaydı. Kendini bildi bileli Çin'e giden bir kervana

katılmasına izin versin diye babasını ikna etmeye uğraşmış, babasının ölümünden sonra kendine kalan mirasla boğuşmaya başlamış; evlilik, çocuklar falan derken Çin tutkusunu unutmuştu. Kendini seyyah olarak tanıtan -seyyahın çok hayduda benziyordu ya neyse- bu adamdan neredeyse bir servet ödeyerek aldığı Çince kitap sayesinde yeniden düşlerini ve tutkusunu hatırlamış, sevince boğulmuştu Rıza Halid.

Karısı ona bu kitabı nereden bulduğunu, içinde neler anlatıldığını sorduğunda ona:

"Karanlık yüzlü bir seyyahın aldım. Suli Han'da kalıyordu. Çarşıları, Çin'deki çarşıları anlatıyor" demiş ve kendinden başka kimsenin kitaba el sürmemesini sıkı sıkı tembihlemişti. Karısı ise, böyle süslü püslü bir kitabın çarşılardan bahsetmesine akıl erdirememiş ve kocasının yazı dediği işaretlerin devlet sırrı mı veya sayfa kenarlarına resmedilmiş acayip mahlûkatın büyü tarifi mi olduğunu düşünüp durmuştu.

Her boş kaldığında o Çince kitabın sayfalarına dalmak Rıza Halid'in en büyük tutkusuydu. Karısına sorsanız, size kendine çok o kitabını sevdiğini söyler ve "Adam o kitabın delisi, sayfalarını okşar o kitabın sanki" diye eklerdi. Yandaki evde bir yangın çıktığında, Rıza Halid'in evdeki altınlarından önce o kitabı alıp kurtarmaya çalışması da onun bütün ailesi tarafından duyulmuş ve kitaptan "Rıza'nın kitabı" diye söz edilir olmuştu.

Rıza Halid, yetmiş üç yaşında öldükten sonra, çarşı kitabı ailede kuşaktan kuşağa geçerek, 1800'lerde Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmeye başlamasıyla

beraber, Bursa'ya yerleşmek üzere yola çıkan bir başka ailenin eşyaları arasında yerini bulmuştu. Bursa Tophane'deki Şahadet Cami yakınlarında iki katlı ahşap bir eve taşınan Üsküplü aile üyeleri, çarşı kitabını evin üst katındaki sandığın içinde unutmuşlardı. Yıllar geçmiş, İmparatorluk dağılmış ve Cumhuriyet ilan edilmişti. Hatta çok partili hayata bile geçilmişti. 1950ler'de ailenin en büyüğü olan Hafız Bedri artık altmışlı yaşlarındaydı. Yeni tanıştığı herkesle sohbet, "Makedonya'nın başkentinden göçmüştük buraya. Üsküplü Rıza Halid'e dayanır soyumuz. Bildin mi? Yahya Kemal de Üsküplüdür. Üsküp, Bursa'ya benzer. Çarşılar hamamlar hep aynı" diye başlayan Hafız Bedri, içinde karanfiller, beyaz keten kumaşlardan bahsedilen türküler de mırıldanırdı her fırsatta.

Bakırcılar Çarşısı'nda bir dükkânı olan Hafız Bedri, ailesinin Üsküp'ten Bursa'ya nasıl geldiğini anlatırken, bir türlü Çin'e gidemeyen büyük büyük dedesinden bahsetmeyi de bir görev bilir ve sohbetine şu sözlerle devam ederdi:

"Bilmem kaç göbek önce sülâlemizin büyüklerinden bir dedemin en büyük hayali Çin'e gitmekmiş. Ne yapıp etmişse de babasını ikna edememiş; Çin'e gidememiş ama, onun çocukları, yani benim babam Üsküp'ten kalkmış Bursa'ya, eski başkente gelmiş".

Sohbet esnasında karısı Behiye Hanımla nasıl evlendiklerini de anlatırdı Hafız Bedri. Bir gün bahçenin birinde:

"Bugün benim efkârım var,
Efkârım var gamım var,

Neyleyim dünya malını aman,

Aslan gibi yarım var...” türküsünü söyleyen bir kadın sesi duymuş günlerce bu sesin sahibini araştırmıştı. Ardından, evkaf kâtibinin kızı Behiye'yi uzaktan o türküyü söylerken görmüş ve anında onunla evlenmeye karar vermişti.

Ailedeki herkes Hafız Bedri'nin karısı Behiye'ye "karanfilim" dediğini ve karısına ne kadar aşık olduğunu bilir. Yıllardan beri Hafız Bedri ile karısının anlaşamadıkları tek konu ise, evin üst katındaki sandıkta saklı duran çarşı kitabıydı. Evliliklerinin ilk yıllarında kocasının gösterdiği Çince kitaptaki ejderhaların alev püskürten resimleri, nedense Behiye Hanımı ürkütmüş ve kocasından o kitabı başka birine vermesini ya da satmasını istemişti.

Kitaba olan hayranlığı, karısına olan aşkına biraz ağır basan Hafız Bedri, çevirdiği ufak numaralarla karısının bu isteğini geçiştirmeye çalışmıştı. Fakat Behiye Hanım bu isteğinden vazgeçecek gibi görünmüyordu ve onun elini kuvvetlendiren gelişme de 1958 yılının ilkbaharında yaşanmıştı.

O yılın baharında Hafız Bedriler'in evinin yakınlarında bir yangın çıkmış ve birkaç ev kül olmuştu. Nasılsa Behiye Hanım, bu yangının “Çin Çon kitabı” dediği o kitaptaki alev saçan ejderhalarla ilgili olduğuna inanmış ve bu yüzden kocasının başının etini yiyip durmuştu. Yaza kadar süren hanım dır dırı yüzünden evde hiç huzur kalmadığını gören Hafız Bedri, bir cumartesi sabahı, evin üst katına çıkıp çivileri pas tutmuş sandığın kapağını açıp göz nuru beyaz işli bohçaya bakmıştı. Gerçi şimdi bohça, sandık lekeleriyle dolu ve rengi

sarıydı. Ne de olsa üç yüz yıllık çarşı kitabının en eski arkadaşlarıydı bu el işi ceviz sandık ve beyaz nakışlı sararmış bohça. Kitap ise gördüğü ihtimamlı bakıma rağmen lime lime olmuştu.

Hafız Bedri kitabı gizlice evden çıkartıp, Kapalı Çarşı'da tanıdığı ciltçi bir ahabına bıraktı. Kitaba ne kadar değer verdiğini anlaması için de arkadaşına:

“Neler neler gördü bu kitap, ne yollar aştı. Sakın aceleye getirmeyesin. Ben beklerim. Bir yıl da sürse beklerim” diyerek dükkândan ayrıldı.

Aynı gece yatağına uzandığında gördüğü bir düş hem uykusunu hem de keyfini kaçırmıştı. Düşünde ciltçi ahabı çarşı kitabını eline almış rafa yerleştirmek üzereyken, dükkânın kapısında bekleyen Hafız Bedri'ye tuhaf tuhaf bakmıştı. Arkadaşının yüzündeki ifade pek bir sıkıntılıydı. Kaçan uykusuna yeniden dalabilmek umuduyla yatakta bir sağa bir sola dönen Hafız Bedri bir yandan da “Hayırdır inşallah” diye söyleniyordu.

Öğlene doğru her tarafı saran bağırsık çağrış olmasaydı zar zor daldığı uykudan sıyrılamayacaktı daha. Neler olup bittiğini anlayabilmek için pencereye doğru yaklaşınca, sokaktan geçenlerin konuşmaları arasında geçen “Kapalı Çarşı'da yangın çıktı” cümlesini seçebildi. Önce duyduklarına inanmak istemedi ama emin olabilmek için evden çıktı ve aşağı doğru olanca hızıyla yürüyerek Balibey Hanı üstünde toplanmış kalabalığa yetişti.

Yukarıdan aşağıya baktığında, ciltçi dükkânına yakın yerlerin alevler içinde kaldığını görünce,

aklına gelen tek şey çarşı kitabını kurtarması gerektiği oldu. O anda bazı dükkân komşularının:

“Bedri abi, koş koş. Yangın bizim mallara musallat olacak” diyerek kolunu çekiştirmeleriyle kendi dükkânını ve mallarını hatırladı. Yaşlanan bacaklarını unutarak onlarla birlikte koşmaya başladı ve aşağıda çarşının büyük bölümünü çoktan kül eden yangına daldı.

Bir süre sonra Hafız Bedri, is içinde yüzü ve bitkin bedeni ile esnaf komşularının kollarında kurtarıldı. O gece yangından akkor haline gelen çiviler gecenin karanlığına doğru fırlarken, evinde sayıklamaya devam etti, “Ah Behiye ah, Çarşı Kitabı’nın kaderi Çarşı yangınıyla nasıl kesişti?”

Çarşı yangınının önce ciltçide çıktığı ve sonra diğer dükkânlara sıçradığı ise, bir iki güne kalmadan tüm Bursa’da duyulmuştu bile. Çok sonraları Behiye Hanım eşine;

“O kitap ne oldu?” diye sorsa da Hafız Bedri hiç oralı olmadı.

Çok sonraları ninesi Behiye Hanım’ın anlattığı bu olayı bir masal gibi dinleyerek büyüyen onun torunlarından biri ise, ağızlarından alev püskürten ejderhaların altınla varaklanmış korkunç görüntülerini içeren kitabın Çarşı yangınıyla kesişen kaderini hâlâ hatırlıyor.

İPEK MAKİNESİNİN HAZİN SONU

“İlerleme insanların gelişmesiyle olur.
Makinelerin gelişmesiyle olmaz.”

Adrian Tchaikovsky, Blood of the Mantis

Ahmet Rıza Efendi

Sen inanmasan da Semiha, aynada kendi yüzüm yerine başkasının yüzünü görmekten korktuğum bir vakıa. Şimdi bana yine İstanbul'dan gelen Dürrizade'nin kızı Leman'ın anlattıklarını anlatma. İki yıldan beri Mudanya demiryolunun en iyi müşterisi olan, İstanbul senin Paris benim dolaşan Leman'ın beni neden sevmediğini sen de biliyorsun. Babasından eşek yüküyle para kaldı ona. Eski defterleri kurcalamanın ne bana, ne sana yararı var şimdi.

Yeniköy'de hareket olmadan yarım saat evvel, denize giren iki kadın denizin ılık olduğunu mu hissetmişler; Makri köyünde kuyudan su çeken kadın da soğuk suyun ılık olduğunu mu görmüş; Katırlı karyesinde de denizden bir sütun gibi buhar çıkmış ve deniz üstünde cenub-i şarkiye doğru kilometrelerce uzayıp mı gitmiş...Elbette Leman senin can arkadaşın, ahretliğin, o ne diyorsa doğrudur tabii...

İstanbul'a iki adet sismograf alınmasına karar verilmiş: Biri rasathaneye, diğeri de Yıldız Sarayı'nın bahçesine konulacakmış bu sismografların. Sismograf ne deme şimdi Semiha, arzın hareketini ölçüyor bunlar. Leman bunları da söylemedi mi sana...

Leman diyorsa doğrudur, İstanbul diyorsa doğrudur Semiha. Bir ben doğru olamadım ona yanarım.

Bizim Hisar'daki evden, Nalbandoğlu'ndaki sizin eve, sen istedin diye taşındık baban ölünce. Hem sen annene bakacaktın, hem de ben Vilayetteki işime yakın olacaktım. Akrabalarının seni, "Kocan içgüveyi oldu" diye kışkırtmalarının da farkındayım Semiha. Benim akrabalarım, halam, halamın kızları, amcamlar filan herkes bunları söyledikten sonra, seninkiler rahat rahat söyler nur tanem.

Benim zaten pek şansım yok. Baksana şekerlik yapan Hüsnü Bey'in imal ettiği şeker ve şekerlemelerle, şurup ve reçellerin nefaset ve letafeti, memleketin her yerinde imal edilenlere göre daha üstünmüş. Bu ürünler Bursa'ya gelen ecnebler ile bütün memurların ve ahalinin takdirini görmüşmüş... Sanayi erbabının teşviki için kendisine sanayi madalyası verilmesi hususunda Hüdavendigâr Vilayetinden 1894 tarihli tahrirat gönderildi Seniha. Vilayetteki memurlara reçel şurup dağıtıp madalya alıyor millet. Padişahımız efendimiz II. Abdülhamit'e ben de bunları yazsam ya...Efendimiz arzın şedit³ hareketleri

³ Şiddetli.

karşısında çare ararken, bir de benim jurnallerimle mi uğraşacak şimdi...

Saatlerin hiç işi yok zaman geçiyor Semiha. Bak kırk yaşıma girdim bile. Kim ne derse desin, benim de hayallerim var elbet. Gidip Yahudilikte oturan Tabip Avram'a, "Aynada kendi yüzü yerine bir başkasının yüzünü görmekten korkana ne denir?" diye soran da ben değilim herhalde. Yahudi Avram'a çocuğumuzun neden olmadığını da sorsaydı ya annen...

O makine, sen ne dersen de bir yerlerde çalışacak Semiha. Annen hasta yatağında gelen giden konuya komşuya, "Bizim damat biraz tuhaf, arkadaki müştemilâtta⁴ dişli çarklarla oynuyor" ; Leman'ın annesi, "Bir türlü adam olamadı sizin damat vesselâm" dese de o makine bir yerlerde çalışacak. Yerin kulağı var Semiha, "Kızımın altın bileziğini bozdurup, altını o acayip makineye harcadı" diyenlerin Allah iyiliğini versin, ben başka bir şey demem.

Müteşebbis insanlar için taltif istenmiş, ben de özendim elbet. Balık Pazarı'nda oturan tüccar Nikolaki Efendi daha geçen yıl ahaliye ücretsiz olarak odun, kömür dağıttığı için rütbe ile taltif

⁴ Binalarda bir bağımsız bölümün dışında olup kömürlük, garaj, depo gibi yer.

edildi. Vilayetten giden 8 Ekim 1893 tarihli izin yazısını ben yazmıştım. Yine bu yıl, fişek imaliyle uğraşan baba tarafından akraban Abdurrahman Ağa için padişahın doğum ve tahta çıkma törenlerinde yaptığı gösterilerden dolayı, Sanayi Madalyası ile taltif talebi yapıldı. Hüdavendigâr Vilayetinden 27 Kasım 1894 tarihli tahrirat gönderildi.

Her işimize karıştılar, annen bir yandan, Leman bir yandan sen de hep sustun oturdun. Doğu'da Ermeniler ayaklandı diyorlar, ayağımızın altında arz sarsılıyor, siz bana icat çıkaran deli muamelesi yapıyorsunuz Semiha.

Semiha

Sen mucit misin Ahmet Rıza? Ben seninle icat çıkarasın diye mi evlendim? Vilayet kâtipliğinde sana yetmeyen ne var? Leman neden seni kıskansın? Bitmiyor Ahmet Rıza, derdin hiç bitmiyor. Durup oturup şu zavallı anneme laf söylüyorsun. Mübarek aylara giriyoruz, biraz sus desem de bir türlü susmuyorsun.

Evet, sadece Tabip Avram Garti'ye gitmedik. Annemle birlikte dibimizdeki Nalbandoğlu Camii'ne gidip, uzaktan akrabamız olan imamın hanımı Seyide abla ile de konuştuk. Aynada kendi yüzü yerine başkasının yüzünü göreceğinden korkan bir akrabamız var, ne yapalım dedik. Senin adını bile vermedik.

Annem, iyi saatte olsunlara karışmış olabileceğinden şüpheleniyor Ahmet Rıza.

Geçmiş gün sen tanımazsın, annemler bu evi bir Fransız'dan almışlar. Fransız adam bahçedeki müstemilâtın yerinde, eskiden küçük bir hamam olduğunu söylemiş annemlere. Ne yapsın kadıncağız, müstemilâta makine yapacağım diye sen bunca saat orada oturunca, eski hamamın cinlerine çarpılmış olabileceğin geldi kadının aklına. Seyide abla da, "O ne öyle, vallahi bir yaşıma daha girdim, ne tuhaf biriymiş bu sizin akraba..." diye şaşırdı.

Ah Ahmet Rıza ah! Tatlı aşımızı zehir ediyorsun bir hiç uğruna. Haydi diyelim ki ipek sarıp, bükme ve katlamak için kendi icadın olan bu makineyi yaptın. Mektepli bile değilsin ki sen Ahmet Rıza... Durmadan makineler çizdin kâğıtlara. Aynaya bakmaktan korkuyorsun ama bu işi yapmaktan korkmadın. Annemi ve beni deli ettin. Bu aletin fotoğrafını çektirmek için onca para verdik. Harir Darüttalimi ne diye hiç sesini çıkarmadı bu makine için? Bu esas onların işi değil mi? Padişahımız efendimiz seni icatçıbaşısı yapsın da hepimiz kurtulalım bu sıkıntıdan Ahmet Rıza.

Çok safsın sen Ahmet Rıza, duyunca sevincinden çıldırdın. Haydi Ticaret ve Nafia

Nezaretî bu makinenin kullanılması ve çoğaltılması emrini Vilayete gönderdi diyelim. Vilayet de konuyu Bursa Ticaret ve Sanayi Odası'na aktardı. Ne çıktı bundan Ahmet Rıza? Bayram yapacaktın neredeyse bunlar oldu diye. Aradan kaç ay geçti, kim kapını çaldı, kim makineyi kullandı, kim sana para verdi? Müştemilâtta bir hurda yığını gibi yatıyor şimdi bu makine. Ne gerek vardı icat çıkarmaya?

Ölümü gör Ahmet Rıza, yalanım varsa annem ölsün, Fransız Konsolosluğu'ndan gelen adam da senin icadın için gelmemiş. Annem yemin verdi; eskiden bu evin sahibi olan Fransız'ın adını sormaya gelmiş adam.

Leman

Semiha Taaşuk-ı Talat ve Fitnat'ı bende gördü. "Okuyayım" dedi ama okuduğunu hiç sanmıyorum. Ben Paris'teyken bana yazdığı mektuplarda hep bana özendiğini anlatırdı. Ahmet Rıza'nın eskiden babamın yanında çalışmış olmasını da Semiha hiç kabullenemez. Rahmetli babam aslında Ahmet Rıza'yı çok sever, "Bu çocuk çok becerikli, her şeyi tamir ediyor" derdi. Ahmet Rıza'ya biraz farklı baktığımı annemden duyduğu gibi, beni apar topar önce İstanbul'a, oradan da Paris'e göndermişti rahmetli babacığım. Derhal hiç vakit geçirmeden Ahmet Rıza'nın işine son

verdimiş, ne yapsın o garibim de gidip Vilayet kâtibi olarak çalışmaya başlamış. Sonra ben Paris'teyken birileri araya girmiş ve Ahmet Rıza ile Semiha evlenmişler. Ben bunu duyduğumda İstanbul'a yeni dönmüştüm. Babam vefat etmeden önce de annem ne yaptıysa beni Bursa'ya döndüremedi. Annemi hala hiç affetmiyorum. O da bunu biliyor ya neyse...

Paris'i görmeyen aşkı anlamaz. Bir keresinde Semiha'ya, "Seine Nehri" dedim o bana, "Ben nehri de var mı Paris'te?" diye sordu. Sıradan bir kızdır ama iyi kızdır Semiha, annesinin sözünden hiç çıkmaz, her şeyi annesine sorar. Annesi Ahmet Rıza'nın yaptığı o makinenin müştemilâtta durmasını istemiyorsa, artık o makine orada duramaz.

İstanbul Ticaret ve Ziraat ve Sanayi Odası Başkanlığı'nın yaptığı inceleme sonucunu Ahmet Rıza, dayımın oğluna vermiş; bana da o okumuştur yazıyı:

"Bugün Bursa'da 3 kıyye⁵ ipeği bir günde sarıp bükme ve katlamak ancak 50 amelenin çalışması ve gayretiyle meydana geldiği halde, adı geçen iş bu makine vasıtasıyla bir amele ve makineye nezâret edecek bir kadın istihdam olunmak şartıyla bir günde görülebilmektedir."

⁵ 1283 gramlık ağırlık ölçüsü.

Makine 50 kişinin içini iki kişiye indiriyor. Nasıl çocukluğu Hisar'da geçen, doğru dürüst okumamış biri böyle bir makine yapabilir, doğrusu hiç anlamıyorum. Evlerinde ipek böcekçiliği bile yapmamışlar. Kimisi çocukluğunda tel araba yapar, mahalledeki kadınların bozulan kahve değirmenlerini tamir ederdi diyor. İyi de bu tecrübe kfi mi?

Dayımın oğlu o yazıyı bana okuduğunda, birden Ahmet Rıza'yı Fransa'nın ünlü gazetelerinde fotoğrafları çıkan mucitler gibi hayal ettim. Onu sevmekte ne kadar haklı olduğumu bir kez daha anladım. Ama o benim hiç farkımda olmadı. O makine için harcadığı çabanın çok azını benim için harcamış olsa keşke. Ahmet Rıza babamın yanında çalışırken de hep böyleydi. Başka bir dünyada yaşarmış gibi dolaşırdı ortalıkta. Biraz tuhaflık vardı onda elbet. Semiha ile annesi onun mevtine sebep olacaklar. Ana kızın Ahmet Rıza'ya deli muamelesi yapmalarına hiç dayanamıyorum.

Ahmet Rıza Efendi

Buğn korktuğum başıma geldi. Aynada kendime bakarken, başka birinin yüzünü gördüm. Semiha'ya bundan hiç söz etmedim. Beni işe geçirirken, "Ne o yüzün sapsarı yine, hayırdır inşallah" deyip yolladı. Kşeeye geldiğimde geri dönüp baktım, sokak kapısı

hala aralıktı ve Semiha'nın başındaki beyaz örtünün bir parçası görünüyordu.

Vilayette bütün gün çok az konuştum. Vali muavini yazdığım yazılardaki yanlışlar nedeniyle beni çağırıp azarladı. Ardından da, "Ne oldu senin makine?" dedi ve ekledi, "Hayatta sade makine ile olmuyor." Haklıydı, sade makine ile olmuyordu. Onca yıl uğraşıp didinmem, sonuçta bana bir madalya getirmişti o kadar...Üstelik o madalyayı da istemesem vermeyeceklerdi.

Bu makine işinin Avrupa'da önemli olduğunu duymasam, okumasam canım yanmaz. Adamlar her işe makineleri koşuyorlar, biz de buna gayret ettik ama olmadı galiba. Semiha mutlu değil. Kayınvalidem müştemilâtteki makine gitmeden hiç mutlu değil. Birkaç ay önce makineyi satın alacağını söyleyen bir Yahudi'den de hiç ses çıkmadı. Bütün bunlar benim sıkıntılarımı, korkularımı artırıyor. Sonuçta ipek böcekleri haşlanmadan yapılan üretim yok. Belki de onlar haklı. Müştemilâtta çok çalışmam sebebiyle yoksa iyi saate olsunlara mı karıştım ne...

Leman çok haklı, kayınvalidem istemedikçe o makine orada duramaz. Hem belki ben de aynada yeniden kendi yüzümü görmeye başlar, iyileşmeye başlarım.

Hafta sonu Semiha ile annesi Gürsu'ya düğüne gidecekler. Birinden bir at arabası bulursam, makineyi çuvallara sarıp sarmalayıp akşam karanlığında, kimse görmeden Nalbandoğlu'ndan sessizce çıkarım. Ya Cilimboz'dan ya da Abdal Köprüsü'nden aşağıya makineyi salladığım gibi...

Üzülürüm elbet, üzülmez miyim hiç onca çaba boşa gitti diye.

Makinenin doğumu zor oldu ama ölümü kolay olacak galiba, dayımın oğlu Nahit'ten isteyeyim at arabasını...

BERNSTEIN'İN İSTASYONLARI

Adım Bernstein, Joseph Bernstein. Yeni emekli oldum. Karım Anita, kış günü böyle bir geziye çıktığım için aklımdan zorum olduğunu düşünüyor. Üç gündür bu kentteyim. Geldiğim günden beri kar, evlerin damlarına, ovaya ve yola yığıldı. Dağın eteğine kurulu eski, korna gürültülü bir kent burası. “Dağ yakından görünmez” derdi annem. Kente yaklaşırken gördüğüm dağın ne tarafta olduğunu, otelde bir türlü çıkaramadım.

Camdan küçük dükkânlar, camiler ve minareler görüyorum. Kentin görebildiğim diğer bir bölümünde de eski ahşap evler var. Otelin önünde, küçük bir çocuk soğuğa aldırmadan kâğıt mendil satıyor. Gece geç vakitte, buzlanan cadde yüzünden otomobil ve insan sesleri iyice azalıyor ve kent hızla uykuya dalıyor.

Burada her şey düşündüğüm gibi, ne eksik ne fazla. Ne tam modern, ne tam eski. Her şeyi bir arada görebileceğiniz bir yer burası. İç içe ve birbirine çok yakın evler, otomobiller, insanlar. Yakınlığı görüp,

bu insanların yalnızlık gibi bir sorunları olamayacağını düşünüyorum. Bırakın yalnızlığı, bu kadar iç içe yaşamaktan sıkılabilir bile insan.

Büyük bir dağın dibindeki buzdan bir kentte, uyur uyanık üç uzun gün geçirdim. Ne tuhaftı, sanki ben bu kenti çok eskiden beri tanıyordum. Bu oteli görmüş, caddeden gelen sesleri ve çocukların bağrıışmalarını duymuş gibiydim. Elimde yaprakları sararmış el yazısı dolu bir defter ile otelin camından gün boyu kente bakıp durdum. Sayfaların birinde- ki en sevdiğim sayfa buydu- kurşunkalem ile yapılmış bir oyuncak ayı resmi yanında, birkaç sayının toplamı vardı. Ne boşuna bir çabaydı bu; bir camın önünde durup, elli dört yıl öncesini nasıl görebilirdi insan...

Üç gündenden beri kendime neden bu kente emekli olmadan önce gelmediğimi soruyorum. Soracak o kadar çok soru var ki...Emekli olmadan önce sorularımın büyük bir dağ olduğunu hiç düşünmemiş, onları yakından görmemeyi seçmişim. Galiba biraz da emeklilik bana harekete geçmek için fazla zamanımın kalmadığını hatırlatmıştı. Ne tuhaf, "Şimdi geçmişi kurcalama zamanı" deyip çıkmıştım yola. Belki de ne gençliğimde, ne de şimdi buraya hiç gelmemeliydim. Neden mi... Geçmiş kurcalamanın uygun bir zamanı yoktu da ondan.

Otelden sadece bir kez sigara almak için dışarı çıkabildim. O çıkışım da büyük ölçüde, bana sevdiği kızı yarım yamalak Almanca'sıyla anlatmaya çalışın bir genç adamın yüzünden oldu. Otel lobisinde yanağında yara izi olan bu adamın

anlattıklarını dinlemekten sıkıldım. Ondan kurtulmak için sigarayı bahane edip çıktım otelden.

Burası gerçekten tam da babamın anılarındaki kente benziyor. İlk izlenimim, burada yaşayan insanların dışarıda büyük bir dünya olduğu gerçeği ile fazla ilgilenmemeleri. Şu anda onlar, hemen her şeye kar ekseninde bakıyorlar. Bu kadar çok kar yağar mı, kar ne zaman denecek vs...

Diz boyuna yaklaştı kar. Şimdi tembel tembel odamın penceresinden kayan otomobilleri ve bağırışan insanları seyrediyorum. İlk kez gördüğü bir kenti, insan ancak bu kadar tanıyabilir. Kentle ilgili bu kadar çok ayrıntıyı nasıl bilebildiğime ben de şaşıyorum.

Babamın anılarından, bu kentteki bir fırında pekmeze batırılıp - üzümden yapılan tatlı bir sıvı bu - pişirilen susamlı simitleri bile biliyorum. Benim için her şey babamın anılarına çıkıyor bu kentte. Karlı yollarda, yakındaki bir hana doğru yol alan deve kervanlarını düşünüyorum. Gözümün önünden babamın hanları anlattığı satırlar geçiyor.

Çok eskiden beri planladığım bir gezi bu. Karımın benimle birlikte gelmeye kalkmaması da gerçekten büyük şans. Bu işin benim bir takıntım olduğunu durmadan bana söyleyen biri ile bu geziye asla çıkamazdım. Oysa ben, karımın İspanya'da antika diye satın aldığı usturlabın sahte çıkmasına, tek bir kelime bile etmemiştim. İstesem ona, eski bir fotoğrafını gördüğüm Alman Yetimhanesi'ni aramak için bu kente geldiğim yalanını da söyleyebilirdim. Bunu yapmadım. Yine ona karşı, her zamanki gibi dürüst olmayı seçtim.

Annemle babamın ilk kez burada, bu eski Osmanlı kentinde, küçük bir istasyonda birbirlerini görmeleri sadece bir rastlantı. Bu rastlantı ile benim yıllarca trenlerde makinist olarak çalışmam arasında bir ilişki elbette olamaz. Ama bunlar alay edilecek şeyler değil. Anita'nın ikide bir dalga geçerek, "Temellerin Türkiye'de atılmış bir kere senin, onun için oraya bu kadar çok gitmek istiyorsun" diye aşağılamalarını da unutmak istiyorum artık. Kar ne güzel her şeyi örtüyor.

Bilirsiniz, insan çok uzun zaman boyunca istediği bir şeyin gerçekleşmesine yaklaştıkça ondan ürker. Almanya'dan kalkıp kış günü bu kadar uzun bir yolu geldikten sonra, biraz ürktüğümü söylemeliyim. Yıllardan beri görmek istediğim üç istasyonun şimdi çok yakınındayım. Onlar benim istasyonlarım, umarım yıkılmamışlardır. Hem onlara çok yakınım, hem de bir otel odasında sigara içip pinekliyorum. Kar galiba biraz işin bahanesi. Kafam karmakarışık.

Resepsiyondaki çocuğa tren istasyonlarını sorduğumda, yüzüme tuhaf tuhaf baktı ve "Tren yok bu kentte. Herhalde kent içi ulaşımda kullanılan raylı sistemi anlatmak istiyorsunuz" dedi. Oysa eski tren istasyonlarını arıyordum ben. İstasyonlardan birinin adı "Merkez", ikincisi sözlükten Avusturya'da yetişen bir koyun türü olduğunu sonradan öğrendiğim "Merinos", üçüncüsü ise şimdi anımsayamadığım bir addi. Çocuk bana kısa ve açık bir şekilde bu kentte tren ve tren istasyonları olmadığını söylüyordu. Onun doğal olarak, yıllardan beri düşlediğim üç tren istasyonundan ve bu istasyonların benim hayatımdaki öneminden hiç

haberi yoktu, olamazdı da. Tren ve istasyon yoktu işte bu şehirde...

Herhalde daha yaşlı birileri ile konuşmam gerekecekti. Anita halimi görse, "Nasıl oluyor da siz Türkler Joseph'in istasyonlarını bilmiyorsunuz..." der ve kahkahayı basardı. "Adam emekli olana kadar çalışmadı, sadece bu istasyonları düşledi. Yüz kere kalk gidip görelim dedim, gitmedi" diye de eklerdi.

Kim ne derse desin, bunlar benim istasyonlarım.

Anita'nın, bu mekânların benim için ne kadar önemli olduklarını anlamasını da bekleyemem. Benimle ne kadar dalga geçerse geçsin, onu yine de çok seviyorum.

Kar hala yağıyor, bir sigara daha içip uyumalıyım.

*** **

Sabah hava biraz açtı ve kar dindi. Simitli kahvaltı hoşuma gitti. Resepsiyondakilerin yardımıyla Belediye binasını buldum. Orada çalışan ve babasının bir Alman kadın için onları bırakmasını asla affetmeyeceğini söyleyen esmer, genç bir kız bana, kentle ilgili araştırmalar yapan bir vakfı önerdi. İstersem beni hemen onların çalışma ofislerine gönderebilirdi. Eski istasyonların yıkılıp yıkılmadığını bir tek onlar bilebilirlerdi. O, bu istasyonları hiç ama hiç hatırlamıyordu. Esmer kızın babası, geçen yıl o kötü Alman kadın ile birlikte bir

trafik kazasında ölmüştü. Kıza göre kötüler her zaman cezalarını bulurlardı.

Kızın yanıma verdiği görevli ile biraz yürüyerek, duvarında geçtiğimiz köprünün 1800'li yıllardaki halini anlatan bir gravür fotoğrafı bulunan Mahfel adlı bir kahveye geldik. Burayı babamın yazdıklarından da hatırlıyordum. İkinci Dünya Savaşı çıkmadan önce Almanya'dan kaçan babam, anılarında, birkaç kez Türk subaylarla Mahfel'de yaptığı konuşmalarından söz ediyordu. Çayını içen görevli, Araştırmalar Vakfı'nın karşı binadaki kütüphanenin altında olduğunu ve az sonra oradan birinin geleceğini bana kötü bir Almanca ile anlattı.

Biraz sonra, adı Raif olan ve Araştırmalar Vakfı'nda çalışan saçları bir hayli azalmış bir bey geldi. Raif kentin tarihini ve geçmişte kalan istasyonlarını çok iyi biliyordu. Bunlardan Merkez İstasyonu yıkılmıştı ve artık ondan eser yoktu. Merinos İstasyonu şimdi bir kamu kuruluşunun yanında ve bakımsız bir haldeydi. Büyük bir çiftliğin sınırları içinde kalan üçüncü istasyon ise, olduğu gibi duruyordu. İstersem hemen oraya gidebilirdik.

Yaklaşık yirmi dakika sonra küçük istasyona ulaştık. Üçüncü istasyon, benim düşlediğimden daha küçüktü ve istasyondan çok bir kulübeyi andırıyordu. Kapısı kapalı olduğu için içeriye giremedik. Raif Bey durmadan benim tarihi araştırmalar yapıp yapmadığımı soruyor ve çıkardıkları bir dergiden söz ediyordu. Binanın çevresinde bir iki tur attım. Ona tren makinistliğinden emekli olduğumu söyledim. Bir şey anlamadığını söyler gibi yüzüme baktı. Sanırım bir

de benim define arayıcılığı ile ilgim olup olmadığını aklından geçirdi. Kenti Kurtuluş Savaşı sırasında terk eden Rumların, yıllar sonra geri dönerek bazı evlerde define aramaya çalıştıklarından söz ediyordu. Define aramak gibi sıradan bir amaç için buraya gelmeyi, doğrusu ben de çok isterdim. En azından bu bana hiç acı vermezdi.

Babamın, annemle ilk kez tanıştığı Merkez İstasyonu'nu yıllardan beri görmek istediğimi, babamın anılarından Merinos İstasyonu'nu da bildiğimi, ama benim için şimdi önünde durduğumuz istasyonun çok daha önemli olduğunu, ona nasıl anlatacaktım...Küçük yapının bir iki fotoğrafını çektim. Sonra teşekkür ederek otele döndüm.

Babam ve bir Polonyalı olan annem ilk kez bu uzak ülkede karşılaşmışlar ve birbirlerini sevmişlerdi. İkisi de bir süre Fabrikayı Hümayun'da çalışmış ve annem bana bu kentte hamile kalmıştı. Savaş bittiğinde ise annem, bıkmadan Avrupa'ya geri dönmeyi gündeme getirmeye başlamıştı. Babam anılarında, onun bu isteklerine karşı yeterince duyarlı davranmayı beceremediğini yazıyor.

Annem sonunda bir gün, bavullarını toplayıp Merkez İstasyonu'na doğru yola koyuluyor. Ardından koşuyor babam, ama boşuna. Annemin geri dönmeye hiç niyeti olmadığını, Merkez İstasyonu'nda anlamaya başlıyor. Ağır ağır Mudanya'ya giden trende tartışarak üçüncü istasyona kadar birlikte geliyorlar. Babam onu vazgeçiremeyeceğini anlayıp, üçüncü istasyonda trenden iniyor. Annem ise karnında ben, önce

Mudanya'ya oradan da İstanbul üzerinden Almanya'ya dönüyor.

Ayrılık, üçüncü istasyonda yaşanıyor. Babamın annemden ayrıldığı yer tam burası. Şimdi kavakların arasında, unutulmuş ve kalabalığa uzak bir yer. Bir istasyondan çok bir çiftlik kulübesine benziyor. Bu kadar küçük ve önemsiz bir yerin, iki kişinin ilişkisinde son nokta olabileceği kimsenin aklına gelmez.

Geçen yıl kaybettim annemi. Ona olan sevgimi siz de hemen anlamışsınızdır. Babamı ise, sadece fotoğraflarından ve o öldükten sonra bize yollanan küçük defterdeki anılarından tanıyorum. Ben onu hayatım boyunca hiç görmedim.

Annemle birkaç kez bu istasyon konusunu konuşmaya çalışmıştım geçmişte. Önceleri beni duymamış gibi davranmış, sonra da, "Hayat hataların toplamıdır zaten" gibilerden bir şeyler söylemişti. Bilmek istediğim tek şey, suçun kimde olduğu oldu.

Annem Avrupa'ya döndükten bir yıl sonra, babam da Türkiye'den ayrılıp Amerika'ya göç etmişti. Tek bir kez bile aramamıştı bizi. Öldükten sonra bize gönderilen anılarından ve fotoğraflarından tanıyorum onu. Hayat hataların toplamıydı. İyi de bu toplamda payı büyük olan kimdi? Hayata hataların toplamı olarak bakan annem, bu soru ile hiç ilgilenmemiş ve çoğu zaman televizyon seyretmeyi tercih etmişti.

İki gün sonra kentten ayrıldım. Otelde, yine bana sevdiği kadını anlatmaya çalışan o genç adam içki

içip duruyordu. Babamın uzun yıllar yaşadığı bu kenti ve eski küçük istasyonlarından birini görmekten mutlu olmadım galiba. Hayatım boyunca, suçun babamda mı yoksa annemde mi olduğunu düşünmüş ve gerçekte birbirlerini ölene kadar sevdiklerine inandığım bu iki kişinin, boş bir inat yüzünden neden mutsuzluğu seçtiklerini bir türlü çözememiştim.

Ayrılığın “boş bir inat” yüzünden olduğu da bütünüyle benim bir uydurmamdı. Gençliğimde kendimi hep böyle aldatmıştım. İnatçı insanlar bir anlamı olmasa bile dediklerinden asla dönmezlerdi. Annem gerçekten çok inatçı bir kadındı. Benim “boş inat” teorisi büyük ölçüde annemin inatçılığına dayanıyordu. Anita’yı da hiç sevmemişti annem. En azından anılarından çıkarabildiğim kadarıyla, babam o kadar inatçı biri değildi galiba. O zaman suçun büyüğü annemde miydi...Gördüğüm kentin ve üçüncü istasyonun, sorularıma verebileceği yeni bir şey de yoktu doğrusu.

Annemin döndüğü yolu izliyordum. Mudanya’dan İstanbul’a dönerken, yanımda oturan beyin okuduğu gazetenin ön sayfasında, otelde bana sevdiği kızı anlatan genç adamın fotoğrafı dikkatimi çekti. Fotoğrafta adamın yüzündeki yara izi daha belirgindi. İkinci fotoğrafta ise eski küçük tren istasyonunun yakınındaki ağaçların arasında, karlar üstünde yatan bir genç kız görülüyordu. Üçüncü istasyon hep bir yol ayırımı oluyordu nedense. Son nokta, hep üçüncü istasyonda konuluyordu.

Geriye döndüğümde olanları Anita’ya anlatamadım. Yine rastlantı olabilir ama üçüncü istasyonu

gördüğüm gün, onun kısa bir mektup bırakıp evi terk ettiğini bilmiyordum. Anita, hayatının geri kalan kısmını başka biri ile yaşayacağını ve asla bana geri dönmeyeceğini söylüyor şimdi. Bir anda hayatımda her şey değişti. Kendimi çok içki içen yüzü yaralı genç gibi hissediyorum. Raif Bey'e bir mektup yazıp, üçüncü istasyonu da yıkmalarını istesem acaba beni dinlerler mi...

Hiç görmediğim babamın, anıları ile hayatımı değiştirdiğini düşünmem çok saçma. Ama ben yine de böyle düşünüyorum. Dün gece onun tüm anılarını şöminede yaktım. Komşular, "Bu oğluna attığın ikinci kazık!" diye camdan bağırdığım için beni polise şikâyet etmişler. Polis ifademi almak istedi.

İnanmayacaksınız ama dün Türkiye'de otele gördüğüm yüzü yaralı genci, burada bir parkta gördüm. Beni tanımadı. Sarhoştı ve hala o kızı ne kadar çok sevdiğini, bankta yanında oturan Bir Alman'a anlatmaya çalışıyordu.

Burada da kar kötü bastırdı.

Umutsuzca Anita'yı aradım. "Sana ve istasyonlarına mutluluklar dilerim" dedi. Beni çok iyi tanıyordu. Hayatımı iki kez karartan üçüncü istasyonun büyük boy bir fotoğrafını, odamın duvarına astığımı nereden biliyordu Anita...

KENT DÜŞLERİNDE BİZİ GÖRÜR

Sesleri Saklama Enstitüsü
Nişan
Hilmi Bey
Tahta At
Kış Düşleri
Hatırlamanın Gece Nöbetleri

SESLERİ SAKLAMA ENSTİTÜSÜ

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın anısına

“İrfan felç oldu...”

Dışarıda bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağıyordu ve Oğuz'un Çakırhamam'daki eczanesine girdiğim an ondan duyduğum ilk cümle bu olmuştu. Otomobiller, belediye otobüsleri ve yayaların tümü yağmura teslim olmuş; sıkışan trafiğin ve gittikçe şiddetini artıran yağmurun altında ilerlemeye çalışıyorlardı. Ben bir yandan üstümdeki yağmurluğu çıkarırken, diğer yandan da Oğuz'un anlattığı İrfan ile benim anladığım kişinin aynı kişi olup olmadığını anlamaya çalışıyordum.

Bir iki kez eczanede gördüğüm, ama hayatımda eczanenin kapısından çıkarken söylediği bir cümle dışında sesini duymadığım, hiç konuşmadığım birine ilişkin kötü bir haberi kötü havayla birlikte almıştım. Onun öyküsünü size Oğuz'dan duyduklarım ile anlatmam kolay olmayabilir. Yine de ben, 2010 yılında vefat eden İrfan Değer'in farklı biri olduğunu, tutkulu yaşadığını ve hayatının anlatılmaya değer olduğunu düşündüğüm için bu işe soyunacağım. Şu anda hayatta olmayan birini size, yeteneğim ölçüsünde anlatabilmek için de elimden geleni yapacağım.

Birkaç yıl 6nce yine b6yle yağmurlu bir g6nde, eczanenin kapısından telaşla çıkan birinin kısık ve hiç de ayırt edici bir 6zelliği olmayan bir sesle, “şehir homurdanıyor” dediği kalmış aklımda sadece. Adam eczaneden çıkarken, uzun boyu, 6st6ndeki 6t6l6 temiz siyah bir pantolonu ile seyrek, beyazlamış briyantınli saçları da dikkatimi çekmişti. Oğuz bu adamın Erkek Lisesi’nden eski bir arkadaşı ve çok iyi bir teyp tamircisi olan İrfan Değer olduğunu s6ylemişti, Almanların bile onun teypler konusundaki bilgisine şaştıklarını eklemişti. İrfan’ı ben bir daha hiç g6rmemiş ve şehrin nasıl homurdanabileceğini ise hiç d6ř6nmemiştim. Onunla tanışsaydım, sesinin pek de saklanacak değerde olmadığını s6yleme dangalaklılığında bile bulunabilirdim.

Benim gibi sıradan bir yaşam 6yk6s6ne sahip birinin, b6ylesine farklı bir hayata ilgi duymasını sanırım saygı ile karşılırsınız. Ben onun hayatına ilişkin birçok şeyi, o 6ld6kten sonra Oğuz’dan dinledim. İşin aslına bakarsanız, Oğuz da İrfan 6lene kadar ona ilişkin fazla bir şey bilmiyormuş. Ayrıntıların oğunu, O da İrfan’ın 6lmeden 6nce bıraktığı bir sarı zarfın içinden çıkanlardan okumuş.

Zaman içinde bir kentte g6r6lt6n6n ne kadar oğaldığının ve bu g6r6lt6 içinde otomobil ve makinelerin çıkardıkları seslerin-İrfan buna cansızların g6r6lt6leri diyordu- ne kadar arttığının somut kanıtları ile ilgilenen biri iseniz, İrfan Değer’i çok iyi tanımanız gerekir. En tuhaf olanı da İrfan’ın bu işi, sadece evre ve g6r6lt6 kirliliği olarak ele almayıp, g6zel veya çirkin t6m seslerle ilgilenerek yapmış olmasıydı. Ben İrfan Değer’i tanıdığıa,

günlük şehir hayatı içinde gürültüye batmışlığımız nedeniyle, bir zamanlar bu kentte güzel seslerin de olabileceğini unuttuğumuzun farkına vardım. İrfan Değer, bana kalırsa çok değerli bir iş yaparak, geçmişin güzelliğini bugüne taşımış ve bizim için durmaksızın nasıl artan bir gürültünün içinde yaşadığımızı anlatan kanıtları, inanılmaz bir sabır ve özveriyle toplamıştı.

Oğuz, bir gece eczanede nöbetteyken İrfan'ın nasıl heyecan içinde gelip, kaybettiğini sandığı bir ses kaydını bulduğunu ona anlattığını çok iyi hatırlıyordu. Bulduğu ses kaydı, yıllar önce Pınarbaşı Mezarlığı'ndaki annesinin mezarına yakın bir yerde kaydettiği rüzgârın ve yağmurun sesiydi. Oğuz da ona yarı şaka yarı ciddi, bitkilerin topraktan çıkarken çıkardıkları sesleri de kaydetmesini önermiş ve "Bitkilerin büyürken çıkardığı seslerinden söz ediyorsun, bunlar kulaklarımızın duyamadığı sesler. Belki farklı bir teknikle kaydetmek daha doğru olur" yanıtını almıştı.

Hayatı boyunca içine kapalı olarak yaşayan ve resmi makamlarla işi düşmedikçe pek ilgilenmeyen İrfan, karısından ayrıldıktan sonra ilgili makamlara "Sesleri Saklama Enstitüsü kurulması" konusu ile ilgili bir dilekçe vermiş ve birkaç hafta sonra dilekçesinin saçma bulunduğunu, "Biraz yararlı işlerle uğraşın" diyen bir memurdan öğrenmişti.

Evine dönerken uğradığı arkadaşı Oğuz'un eczanesinde ise, "Dünyada neyin yararlı neyin yararsız olduğunu tartışmak kadar yararsız bir şey olmaz. Yahu adamlar çukur kazdırıp, çukur doldurarak işsizliği önlüyorlar. Biz bu şehrin

seslerini saklayalım ileride özleyenler oturup dinlesinler diyoruz, ret cevabından bir başka cevap alamıyoruz. Evlerden evlere akan Pınarbaşı suyunun sesini gelecekte kim hatırlayacak?” diyordu.

İrfan Değer 1940 yılında, Pınarbaşı Mezarlığı'na bakan ahşap bir evde bir kunduracının oğlu olarak doğdu. Doğumu yapan ebe, “Anasına, babasına hayırlı bir evlât olsun” diyerek gece yarısına doğru evden ayrıldı. Ertesi gün dedesinin, kulağına ezan okuyarak adını koymasıyla da bebeğin adı “İrfan” oldu.

Babası kunduracı Galip Usta ile annesi Neveser Hanım evliliklerinden 8 yıl sonra bir erkek evlâda sahip olmanın mutluluğu içindeydiler. Lohusa mevlidi okutuldu, şerbetler içildi. Avrupa ve Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı haberleri ile çalkalandığı 1940-1945 döneminde hayat, Galip Usta'ya pek cömert davranmadı. İrfan'ın annesi Neveser Hanım, daha İrfan iki yaşındayken bir gece kalp krizi geçirerek hayata gözlerini yumdu. Galip Usta bir daha hiç evlenmedi ve küçük İrfan'ı bitişik evde oturan anneannesi büyüttü.

İrfan, mezarlığın karşısındaki evde mezarlığa bakarak, sedirin üstüne koyduğu yastıkların üstüne çıkıp, annesinin mezarını seçmeye uğraşarak büyüdü. Dedesi öldükten sonra ise anneannesi ona, mezarlıkta geceleri gördüğü ışıkları daha sık anlatmaya başladı.

İrfan içine kapalı, pek konuşmayan bir çocuktü. İlkokuldaki öğretmenleri onu böyle hatırlarlardı. Ortaokula başladığında taktığı kocaman şapkayı

nedense çok sevdi. Bunun farkında olan anneannesi ise onun şapkalı kocaman bir fotoğrafını, namaz kılmadığı odanın duvarına astı. Bayramları annesinin ve dedesinin mezarlarını, babası ve anneannesi ile birlikte ziyaret ettiler. Çocukluğunda, “Baba, annemin sesini niye saklamadın? Hiç olmazsa ben şimdi onun sesini dinleyebilirdim” sorusunu defalarca babasına soran İrfan, annesini nedense düşlerinde hep omuzları vatkalı gri mantosuyla Heykel’de yürürken gördü. Gündüzleri ise anneannesinin anlattıklarından etkilendiğinden olmalı annesini, “Kapıldım gidiyorum bahtımın rüzgârına” şarkısını söylerken hayal etti.

Bursa Erkek Lisesi’ndeki hocaları onu, gereğinden fazla radyo dalgaları ile ilgili bir çocuk olarak hatırlarlar. Bursa Erkek Lisesi’ni bitirdikten sonra İrfan, İtfaiye’nin karşısındaki radyocu Tahir’in yanında çalışmaya başladı. Ustasıyla birlikte yıllarca radyo, pikap, teyp tamir etti.

İrfan, lisede de hocalarına yaptığı ses saklama önerileri ile bilinir. “Baban sana teyp satın alsın” diyen hocalarına, teybin sesi nasıl sakladığına ilişkin bitmez tükenmez sorular sorması, o yıllarda onun en akılda kalıcı özelliğiydi. Öğretmenler Odası’nda öğretmenlerinden biri, “Senin o içine kapalı İrfan, konu teypler olunca susmak bilmiyor” diye arkadaşına dert yanmıştı bir gün.

Radyo dalgalarına ve seslere olan aşırı ilgisi İrfan’ın askerliğini yaptığı Ankara’daki Muhabere Okulu’nda da sürdü. Onun ilgisini çeken şeyler arasında sesleri saklamaya yarayan teypler en başta geliyordu. Sonraları İrfan, her türlü teybin yanı sıra,

Özellikle TK serisinden Grundig teyplerin tamiri konusunda o kadar uzmanlaşmıştı ki, kentten başka tamirciler bile gelip ona akıl danışır olmuşlardı. Elbette görüntü kaydı ve filmler de ilginçti ama o ömrünün sonuna kadar, seslerin kaydedilip saklanması konusuna ilgi duydu.

rfan askerden döndükten sonra da İtfaiye'nin karşısındaki radyo tamircisinde çalışmayı sürdürdü. 1965 yılında uzaktan akrabası olan Kevser ile onu evlendirdiler. Anneanesi çok istediği halde İrfan'ın düğününü göremeden birkaç yıl önce öldü. Babası Galip Usta da çalışmayı bırakmış artık evde oturuyor ve biraz da bunadığı için günde birkaç kez bahçedeki çiçekleri suluyordu.

Evliliklerinin ilk yıllarında önemli bir sorun yaşanmasa da sonraları Kevser çocukları olmadığı için mutsuzluğunu açık açık söylemeye başladı. İrfan'ı bir türlü doktora gitmeyi razı edemiyordu. Sonunda Kevser, bu konuda konuşmayı bırakıp ayrılmak istediğini söyledi ve 1975 yılında tek celsede ayrıldılar.

Kevser mahkeme sonrası annesine, " Hayatımın 10 yılını evin bahçesinde akan Pınarbaşı suyunun sesine kulak kesilip, bu sesi saklamak gerektiğini düşünen biri ile geirdiğime inanamıyorum. Kocamla 10 yıl boyunca bir kez Mudanya'ya gittik. Bir iki defa da Bursa Festivali'nde Kültür Park'a" diyordu.

Kevser kocasını, "Manyak, mezarlığa baka baka büyümüş manyak olmuş işte!" deyip, "Anası babası cüce bunun, bu deve onlardan nasıl olmuş..." diye arkadaşlarına anlatırdı. İrfan'ın tatil günlerinde bile

kravat takması, pantolonlarını ütölemesi, saçlarını briyantın ile manda yalamış gibi kafasına yapıştırması Kevser için ayrılma nedenleri arasında bulunuyordu.

İrfan eşinden ayrıldıktan birkaç ay sonra babası da ölünce, sözcüklerle anlatılması güç bir yalnızlığa gömüldü. İşinden ayrıldı ve iyice eve kapandı. Bir iki kez ustası Tahir, “Ben yaşlandım, dükkânı sana bırakayım” dediyse de öneri ile hiç mi hiç ilgilenmedi. Sadece haftada bir iki gün aşağıya Çakırhamamı’na doğru inerek, yiyecek bir şeyler alıyor ve Liseden arkadaşı Eczacı Oğuz ile bir kaç dakika kapıdan konuşarak yine evine dönüyordu.

2009’un Aralık ayında İrfan, Oğuz’a uğramış ve elindeki bir büyük sarı zarfı uzatarak, “ Oğuz, bunu kasana koy, bana bir şey olursa açarsın” demişti. Oğuz zarfı almamak için direndiyse de, zarfı üstü cam kaplı küçük masaya bırakıp eczaneden çekip gitmişti. Oğuz da, “ İrfan baba, işin sonu hepimiz için pek parlak değil. Kimin önden gideceği hiç belli değil ya, haydi senin istediğin olsun” diyerek zarfı kasaya koymuştu.

2010 yılının Ağustos ayının çok sıcak bir salı günü İrfan Devlet Hastanesi’nde öldükten sonra olanlar tek arkadaşı Oğuz’u bile şaşırtacak türdendi. Eczacı Oğuz, arkadaşının ölüm haberini aldıktan sonra zarfı açıp okumaya başladığında, onu ne kadar az tanıdığını anlamıştı. Örneğin, onun askerliğinde casuslukla suçlandığını ilk kez duyuyordu. Binbaşısının, “Bunu Amerikalılar bile tamir edemez” dediği bir cihazı İrfan tamir edince, “Bu herife gıcık oluyorum” diyen asker

arkadaşlarından biri, onu casuslukla suçlayan imzasız bir mektubu komutanlarına gönderivermişti. Genelkurmay'ın yaptığı araştırmalar sonucunda, casuslukla ilgisi olmadığı elbette ortaya çıkmış ama İrfan'ın başı da bir süre, bir hayli ağrımişti.

Askerlikten sonra ise, Grundig TK teypler konusunda İrfan'ın ünü İstanbul'a, hatta Almanya'ya kadar ulaşmış ve Grundig firması onu Almanya'ya bir firma gezisine davet etmişti.

İrfan öldükten sonra karısı Kevser'in, "cücüler evi" dediği ev, akrabaları tarafından boşaltıldı. O sırada İrfan, annesi rahmetli Neveser hanımın çok sevdiği bir tahta saksılığın, "Bundan sobaya odun bile olmaz abi!" diye nasıl parçalandığını eğer görmüş ve çıkan sesi duymuş olsaydı, herhalde bir daha hiçbir sesi saklamak istemezdi. Ev boşaltılırken, küçük bahçenin köşesindeki odunlukta karton kutularda saklı bulunan gazete koleksiyonu da, "Çöp bunlar abi çöp! Adam balatayı sıyırmış herhalde bu çöplerle" diye bağıra çağıra sokağa bırakıldı.

İrfan bir gün Oğuz'a şöyle demişti:

"Kim biliyor neyin değerli olduğunu? Benim soyadım 'Değer' ama bir de sen Kevser'e sor değil değmediğini. Rahmetli babam için güzel kunduralar değerliydi. Aynı soruyu sana sorsam, belki bana zor bulunan bitkilerden söz edersin. Bu dünyada herkes bir şeylere büyülenmiş gibi bakma hakkı olduğunu düşünüyor. Ama kimse benim seslere olan tutkumu anlamak istemiyor.

Çocukken çay kaşığının bardaktaki şekerini karıştırırken çıkardığı sesi ve patlayan top sesini çok sevdiğimi söylediğimde anneannem, ‘Bardaktan Salim Bey’in keçileri geçerken çıkan ses çıkıyor’ derdi. Poroy’da bir çiftlik sahibi olmalı Salim Bey. Sonraları guguk kuşlarının, Ağustos böceklerinin seslerini sevmeye başladım. Mezarlığın kıyısında büyüdüğümünden olmalı, biri öldüğünde okunan selâ sesini severim. “

Son yıllarını hep aynı çaba içinde geçirmişti İrfan. Ölümünden birkaç yıl önce Kent Müzesi’nde bir “Kent Belleği Bölümü” olduğunu öğrendikten sonra, ikinci bir dilekçe vererek, Sesleri Saklama Enstitüsü’nün bu birim içinde kurulması gerektiğini ilgililere bildirmişti. Kent Belleği’nde belgeler saklanıyordu, elbette sesler de saklanabilirdi ama hangi sesler nasıl ve kim tarafından saklanacak dersiniz, ortada bu soruların yanıtı pek yoktu.

İrfan Değer’in vasiyetini sarı bir zarf içinde bıraktığı arkadaşı Oğuz’dan da aynı ve tek bir isteği vardı: Bir Sesleri Saklama Enstitüsü’nün kurulması. Oğuz, arkadaşının ölüm haberini aldığı o sabah kasayı açıp sarı zarfı çıkarmış, vasiyetin bir kopyasını alarak aslını yetkililere vermişti. Vasiyetinde İrfan önerisini şöyle anlatıyordu:

“Kente ilişkin seslerin saklanması, sınıflanması ve analizi Sesleri Saklama Enstitüsü’nün temel amaçları arasındadır.”

Bir de örnek veriyordu:

“Eğer 1960’da, 1970’de, 1980’de ve 1990’da Heykel’de kaydedilen ayak sesleri, otomobil sesleri

insan sesleri elimizde olsa, yürüme temposunun hızlanıp hızlanmadığını, gürültünün artıp artmadığını anlayabiliriz.”

Sonuçta İrfan Değer vasiyetnamesi ile ömrü boyunca saklayabildiği sesleri Kent Müzesi'ne bağışlamış ama bunun karşılığında da bundan böyle kente ilişkin seslerin düzenli olarak saklanmasını istemişti.”

Konu, şüphesiz yeni kurulan “Bursa Araştırmaları Merkezi” ile de ilgiliydi. Ancak, yürüme temposunun hızlanıp hızlanmadığının anlaşılmasının ne işe yarayacağını cevabı vasiyetnamede yoktu. Vasiyetnamenin en ilginç yanı, İrfan'ın yıllardır biriktirdiği ve ekte listelediği şehre ilişkin ses kayıtlarıydı. Bir oda dolusu ses bandı, İrfan'ın ömrü boyunca yaşadığı evden alınarak vasiyeti gereği Kent Müzesi'ne getirildi. Gerçekten kente ve kendi yaşamına ilişkin binlerce ses kaydını İrfan miras olarak bırakmıştı.

Merinos'un vardiya düdüğü, Tophane'deki Saat Kulesi'ndeki saatin gongları, İodosun uğultusu, okuldan dağılan çocukların çıkardığı sesler; Pınarbaşı suyunun, bir resmigeçitteki bandonun, Çakırhamam'da trafiğin, pazarcıların, ağlayan bir bebeğin ve yağmurun sesleri bu kayıtlar arasındaydı. Komşu yaşlı bir ayakkabıcının anıları, mahalleden birkaç kadının sesleri ile kedi ve köpek sesleri ile daha binlercesi gün, saat ve tarih kaydıyla birlikte arşivlenmişti.

Bu seslerin Kent Müzesi'nde nasıl değerlendirilebileceği konusunda Ahmet Bey'in başkanlığında uzun toplantılar yapıldı. Kent

psikolojisi konusunda çalışan bir öğretim üyesi, kent ile ses arasındaki ilişkileri anlatan uzun bir konuşma yaptı. Toplantıda çay içildi, simit yenildi. Şimdi kim olduğunu hatırlamadığım bir başkası, şehrin seslerini dinlemenin onun dilini öğrenmekle ilgili olduğunu anlattı. O konuşurken İrfan'ın eczanenin kapısında kısık bir sesle söylediği, “Şehir homurdanıyor ” cümlesi aklıma geldi.

Şimdi Kent Müzesi'nin bir bölümünde, İrfan değer'in kaydettiği bu sesleri isterseniz siz de dinleyebilirsiniz. Ancak asıl sorun bir türlü çözülemedi. Kente ilişkin seslerin düzenli olarak nasıl kaydedileceği hâlâ bilinmiyor. Eczacı Oğuz da geçenlerde bir arkadaşına, “Vasiyeti yerine getiremiyoruz. Bu da bizim ayıbımız” demiş.

Sesler şehrin üstüne yığılarak durmadan çoğalıyor. Pınarbaşı Mezarlığı'nın üstünde servilere dokunan lodosun çıkardığı sesler gibi binlerce ses, kentin dört bir yanında, İrfan Değer'in ölümünden sonra kaydedilmeyi bekleyerek başıboş geziniyor. İrfan Değer'in Sesleri Saklama Enstitüsü önerisi ise çoktan unutuldu bile.

NİŞAN

Bana Bursa'da eskiden kalan bir bahçe göster deseniz, hiç düşünmeden size Kükürtlü Bahçesi'ni gösteririm. Yüksek ağaçları, yeşilliği, çiçekleri, ortasında nilüferlerin kapladığı geçmiş zaman havuzunun içinde yüzen kırmızı balıkları, sessizliği, unutulmuşluğu ve doğal güzelliğiyle o bahçe; nedense bana hep geçmişte anılarıyla yaşayan biri gibi gelir. Beynimde hep bir yerlere kapılar açan, kimsenin duymadığı saz semailerinin çalındığı baharat kokulu bir düşünüş bahçesidir orası benim için.

Bir zamanlar Bizans imparatorlarından başka kimsenin giyemediği erguvan rengi, bir örtü gibi dört bir yanı kaplar; Nisan sonuna doğru erguvanlar, Kükürtlü Bahçesi'nin altında ovada ve üstündeki tepelerde her yanı, geçmişin asillerine inat arsızca sarardı. Bahçenin çevresinde toprak kıpırdar, gelincikler, papatyalar, pisi otları, yoncalar, kaplumbağalar, böcekler ve kuşlar güneş ve yağmurlarla canlanırdı. Uykulu yüksek ağaçların üst dallarından küçük bir esinti ile yüzlerce kuş havalanır, bitki tozları güneş ışıkları ile oynaşır.

O günlerde, 60'lı yılların ortalarında daha ovayı bütünüyle gecekondular sarmamış, yüksek apartmanlar kenti ele geçirmemişti. Ancak, açılan

otomobil fabrikalarının gece ve gündüz vardiyalarında çalışan işçiler, hızla ovadaki gecekondu talebini artırmaya başlamışlardı. Büyük çarşı yangınının etkileri esnaf arasında hala sürüyor, kahvelerde işlerin eskisi gibi olmadığından şikâyet ediliyordu. 1963 yılında Amerika'da Kennedy öldürülmüş, bizde de darbe yapmaya teşebbüs eden bazı askerlerin ölüm cezaları Şubat ayında Meclis tarafından onaylanmış, İstanbul'da ilk Coca-Cola fabrikası açılmıştı. Birkaç gün önce İsmet İnönü'nün iktidardan düşürülmesi de Bursa'da siyasetle ilgilenenlerin gündemine girmişti. İlişkiler, ilgi odakları öylesine değişmişti ki, kimsenin önünden geçtiği bu bahçeye durup bakmak aklına bile gelmiyordu.

Ben çocukluğumda Kükürtlü bahçesinin yazları çalgılı gazino olduğu dönemi de hatırlarım. 50'li yılların sonuna doğru o bahçenin altında bir sahne vardı ve Bursa'dan Çekirge'ye uzanan yolun altında bahçede sıra sıra, derme çatma çitalar ve sarmaşıklarla birbirinden ayrılmış localar bulunurdu. Tüller içindeki bir dansözün havuzun kenarında oynaması, onun arkasındaki kemancının havuzun çevresindeki masaların arasında dolaşması, çocuk gözümün kayıtları arasındadır.

Gürültü ve içki kokusu, o büyülü bahçenin altındaki Kükürtlü hamamından gelen kükürt kokusuna karışıp, yaz gecelerinde ovaya doğru yayılırdı. Yine o günlerde bahçede, tavus kuşlarının ve ceylanların bulunduğu küçük bir hayvanat bahçesi ilgi çekerdİ. Bahçede eğlenenlerin belirli bir gelir düzeyinin üzerinde olmaları, az aşağıda açıkta ovaya doğru akan sıcak suda garibanların çalılıkların arasındaki

doğal açık hava hamamında gece veya gündüz yıkanmalarını engellemezdi. Galiba o günlerde zenginlerle fakirler, bugüne göre çok daha kolay bir arada olabiliyordu.

1960 yılındaki 27 Mayıs darbesinden bir ay sonra len Avukat Hamdi Bey, birkaç kuşaktan beri Bursa'da oturan, hali vakti yerinde bir ailenin çocuğuydu. Sorulduğunda, gururlu ve Mehteranı çağrıştıran bir ses tonuyla "Biz Osmanlı'dan beri buralardayız" derdi. İyi yemek yemeyi seven, kilolu, yuvarlak yzly Hamdi beyi geçmişini anlatırken dinleseniz, Osmanlı padişahlarının yakın arkadaşı olduğunu sanırdınız. Cumhuriyet onun için Osmanlı'nın devamı olduğu için önemliydi ve Kurtuluş Savaşı Osmanlı'nın şanlı tarihi olmasa, asla kazanılamazdı.

Çok istemesine rağmen tek kızı Numude liseyi bitirememiş, onun istediği şekilde bir avukat olamamış, Hamdi beyin yaşlılığında kızıyla aynı avukatlık bürosunu paylaşma hayallerini suya düşürmüştü. Numude'nin adını Hamdi beyin babası yıllar önce koyduğunda, "Numude Osmanlıcada 'nişan verilmiş' anlamına gelir" demişti. Eski bir tarikat şeyhiydi Hamdi beyin babası; Numude daha çok küçükken ölmüş, karısına ve oğluna Kapalıçarşı'da birkaç dükkân bırakmıştı. O sıralar, iyice yaşlandığı için dünyadan elini eteğini çekmiş, inzivada yaşıyordu.

Hamdi beyin eşi Nusret Hanım her ne kadar Numude adından hoşlanmadıysa da o günlerde kayınpederine karşı sesini çıkaramamış ama inden de kızına Serpil adının daha çok

yakışacağını düşünmüştü. Nusret hanım eski insanlardan, eski eşyalardan, eski alışkanlıklardan hiç hoşlanmazdı. Evliliğinin başından beri kayınpederi ve kayınvalidesi ile pek anlaşmamış ama kocasının hatırı için onlarla olan ilişkilerinde dikkatli davranarak sorun çıkarmamaya gayret etmişti.

Nusret hanım zamanında Mudanya'ya yerleşmiş Giritli bir ailenin kızıydı. Hamdi bey onu bir miras işi için bürosuna geldiğinde tanımış ve kızıdan hemen etkilenmişti. Ardından Mudanya'ya gidip gelmeler başlamış ve bu işin sonu annesi ile babası her ne kadar, "Onlar bize uygun değil" deseler de evlilik gerçekleşmişti. Hamdi bey hayata bakış anlamında annesi ve babasına benzemese, onlardan biraz daha rahat olsa da, Giritli bir ailenin kızına göre de oldukça tutucu sayılabilirdi. Evlilik bir anlama, ortak paydadaki uzlaşmayı sürdürme sanatı olduğu için de Hamdi bey ile Nusret hanım, ufak tefek sorunlarla birlikte evliliklerini Hamdi beyin kalp krizinden bürosunda ölmesine kadar iyi bir şekilde sürdürmüşlerdi.

Hamdi beyin ölümünden sonra eşi Nusret hanım ile tek kızı Numude, Kükürtlü'nün üstünde, bir bahçe içindeki tek katlı evlerinde yaşamlarını sürdürdüler. Numude'yi "ortalama" sözcüğü ile anlatabilirdiniz. O ne çok akıllı, ne çok aptal; ne çok güzel ne çok çirkin; ne zayıf ne şişman oldukça ortalama, oldukça sıradan bir kızdı. Bir ara Akşam Kız Sanat'a gitmiş ama okulu da yarıda bırakmıştı.

Numude evde en çok babasının masasının üstünde duran yeşil bir şişe içindeki gemiyi sever, bu

geminin nasıl oraya konulduğuna bir türlü akıl erdiremezdi. Babasının siyah ciltli kitaplarının tozlarını almak, onları yeniden yerleştirmek, babasının sağlığında olduğu gibi, ölümünden sonra da yine onun göreviydi.

Malta eriği, zeytin, çam, ayva, nar gibi ağaçlar bahçede evi kuşatır, yokuşu çıkmadan ağaçlardan evi göremezdiniz. Numude'nin çocukluğu bu bahçede geçti. Yakınlarında bulunan az sayıda evin çocuklarıyla yamacın daha dik yerlerine yürüyerek kendilerine göre oyunlar oynarlardı. Bir defasında kentte gazeteler baltalı bir katilden söz ederken, onlar da bu katili aramak için dik yamaca tırmanmışlar ve yukarıdaki bir zeytinlikte uzaktan üstü çıplak bir adamın elinde bir balta ile dolaştığını görerek çığlıklar ata ata aşağıya doğru inmiş ve annelerine baltalı katili bulduklarını anlatmışlardı. Adamın uzak bir evin bahçivani olduğunu öğrenmeleri onlar için gerçek bir hayal kırıklığı olmuştu sonra.

Onun çocukluk arkadaşları arasında, ara sıra bahçedeki ağaçları budamaya gelen Yugoslav göçmeni bahçivanın ondan 5-6 yaş büyük oğlu da vardı. Annesinin Hüsmen Aga diye alay ettiği bu çocuğu Numude, nedense çok sever ilkbahara doğru onun babasıyla birlikte geleceği günleri ipe çekerdi. Hüsmen ona ağaç dallarını bezlerle sararak bir bebek yapmıştı. Annesi her fırsatta bu bebeği çöpe atmak için uğraşıysa da Numude, bu bebeği, babasının İstanbul'dan getirdiği pahalı bebeklerinden bile daha çok sevmişti.

Nusret hanım zamanının alafranga bayanlarındandı, Şapka takar, eşi Hamdi beyle birlikte Cumhuriyet Bayramı balolarına katılarak tango, vals ve fokstrot yapardı. En büyük hayali İstanbul'da oturmak, Beyoğlu'ndaki mağazalardan alışveriş etmektir. Kocasının sağlığında sık sık İstanbul'a gidilse de bu onun için yeterli değildi. İstanbullular gibi o da Bursa için, "E taşra nihayetinde..." diyordu. Bir tarihte hiç üzerine vazife olmadığı halde, kocasına Beyoğlu'nda kiralık büro aramış ve Hamdi beye İstanbul'a taşınmaları için diller dökmüştü. Hamdi bey, "Yaşlı annemi nasıl Bursa'da tek başına bırakabilirim ki Nusret?" deyince de İstanbul'a taşınma işi suya düşmüştü.

Halen sağ olan kayınvalidesi Şadiye Hanım oğlunun onunla evlenmesini zamanında hiç istememiş ama oğlunun ısrarları karşısında, Nusret'e evet demek zorunda kalmıştı. Şadiye Hanım yıllar boyu bu kez de gelinin tek torunu olan Numude'yi iyi yetiştirmediğinden eşe dosta şikayet edip duruyordu. Ona göre Numude bir evi çekip çevirmek için bir şey öğrenmediği gibi, durmadan radyo dinleyen bir kızdı. Bunun tüm suçu ve günahı Nusret hanımındı. Kadın kızı ile ilgilenmiyor, sokaklarda geziyordu. Bir kadının, hele hele dul bir kadının ortalarında bu kadar dolaşması hiç hayra alamet değildi Şadiye hanım için.

Oysa Numude'ye ilişkin gerçek oldukça farklıydı. Numude sessiz sedasız, annesine pek de benzemeyen, evlenirse iyi bir "ev kadını" olabilecek niteliklere sahip bir kızdı. Dikiş, nakış, yemek, temizlik ve ütü yapmak en sevdiği işler arasındaydı. Annesinin günlerinde yaptığı pasta ve börekleri

annesinin bütün arkadaşları çok beğenir, durmadan överlerdi. Ancak bütün bu olumlu niteliklerine ve Numude'nin yirmili yaşlarının sonuna yaklaşmasına rağmen henüz bir kısmeti çıkmamıştı. Annesinin arkadaşları birbirlerine, "Eli ayağı düzgün bir kızcağız, becerikli, hamarat ama herhalde kısmeti bağlı. Nusret hanım birilerini bulup bu kızın kısmetini açtırmalı. Adında nişan var ama bir türlü nişanlanamadı" derlerdi.

Nusret Hanım pek kısmet açtırma gibi işlerle ilgilenecek bir kadın değildi. Yıllar önce Numude'ye hamile iken Çelik Palas'taki bir baloda, eşi ile tartışan bir binbaşının üstüne yürümüş, bahçede tartışma sürerken askerin elinden tabancasını alıp onları ayırmaya gelen komutanına vermişti. Komutan ona, "Cesaretinize şapka çıkarıyorum sayın bayan" demişti.

Bir gün Kükürtlü'deki eve büyük bir telaşla ailede Arap Yenge denilen Ümmü Hanım geldi. Ne zaman Arap Yenge gelse, Numude'nin aklına çölde giden altın yüklü deve kervanları ve onları kovalayan haydutlar gelirdi. Belki de Arap Yenge'nin anlattığı masallar nedeniyle bunlar aklına geliyordu Numude'nin. Daha Şubat başlarında bir gündü, yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyor, yolları seller götürüyordu. Arap Yenge annesine hayırlı bir iş için geldiğini söyleyerek, soluklanmadan sebebi ziyaretini anlatmaya başladı.

Uzaktan baba tarafından akraba Mahmut Dayının eşi olan Arap Yenge, oldukça yaşlıydı ve kocası Osmanlı zamanında Süveys'te İngilizlere esir düştüğünde, o hastanede hemşire olarak çalışın

Arap asıllı biriydi. Önce aşık olduğu Mahmut dayının hastaneden kaçmasına yardımcı olmuş, beş yıl sonra da Bursa'ya gelerek Mahmut Dayı ile evlenmişti. Tanıdık bildik herkes, Arap Yenge ile Mahmut Dayının film gibi bir aşk hikâyesinin kahramanları olduğunu söylerdi.

Arap Yenge, yıllar önce Çekirge'den İstanbul'a gitmiş bir ailenin oğlu olan Hikmet'e Numude'yi isteyeceklerini söylüyordu. Nusret Hanım, İstanbul lafını duyunca çok sevindi ama sevincini gizleyerek, "Kismetse olur" dedi. Arap Yenge'nin onca heyecanına rağmen, ardından gelen günlerde kız istemeye kimse gelmeyince, Numude yine ümitsizliğe kapıldı. Annesine, "Hep böyle oluyor anne, herkes beni çok beğeniyor ama iş sonuca gelince fiyasko" dedi. Annesi ise onu, "Herhalde daha vakit saat gelmemiş" diyerek teselli etti. Vakit saat ne zaman gelecekti ki, arkadaşları muhtemelen onun için "evde kaldı" diyorlardı. Keşke babası sağ olsaydı. Babası onu annesinden daha çok severdi ve böyle günlerde sağ olsaydı kızı üzülmesin diye alıp onu İstanbul'lara gezmeye götürürdü.

Numude her sıkıntılı gününde babaannesinin evine koşar, şimdilerde çok yaşlı olan ve oğlu Hamdi'nin ölümünden sonra da iyice göçen babaannesinin kanatlarının altına sığınır. "Kuzum benim" derdi babaannesi ona ve her gittiğinde babası için dua okuyup okumadığını sorar, "şapkalı deli" dediği annesinin ona zarar vermesini engelleyebilecek tek kişinin kendisi olduğunu söylerdi.

"Numude" adını babasına öneren, dedesiyle birlikte babaannesiydi. Zamanında torunun adı konusu,

zaten bir türlü yıldızları barışmayan Şadiye hanımla gelininin arasının iyice açılmasına neden olmuş, Hamdi bey öldükten sonra da gelin Nusret hanım ile kayınvalidesi zorunlu olmadıkça görüşmemeye başlamışlardı. Başından namaz örtüsünü çıkarmayan Şadiye hanım ile tül şapkalı gelininin anlaşamamaları da çok doğaldı aslında. Şadiye hanım dostlarına gelinini, “Oğlumun kırkını bile benim zorumla okuttu bu deli şapkalı” diye şikâyet ediyordu.

Daha da geriye gidersek, Hamdi beyin sağlığında Nusret hanımın salonun perdelerine küçük bir çengelli iğne ile iliştilmiş bir muska bulmasının da gelin ile kayınvalidesinin arasının açılmasının temel nedenleri arasında olduğunu görürüz. Nusret hanım bunu, kayınvalidesinin kocası ile aralarını bozmak için yaptırdığını söylemiş, Hamdi bey ise annesinin asla böyle bir şey yapmayacağını, bu konuda her türlü yemini edebileceğini defalarca tekrarlamıştı.

Numude bu dönemi çok iyi hatırlıyordu. Bir gece salonda annesinin, “O örümcek kafalı annene söyle benimle uğraşmasın” diye bağırdığını, babasının ise daha alçak sesle, “Bağırma ama Numude duyacak şimdi” dediğini hatırlıyordu. Annesine göre babaannesi, annesi gibi modern giyinenleri, şapka takanları, baloya gidenleri, içki içenleri hiç sevmiyordu. “Oğlumu da maymuna çevirdi bu deli kadın” diye sağda solda konuşup duruyordu. Bu muska sorunu ile neredeyse karı koca birbirine düşman hale gelmiş, Nusret hanım salonda yatmaya başlamış ve ancak birkaç ay sonra durumu düzeltmek isteyen eşinin aldığı bir pırlanta kolye ile evlilikleri eski haline dönebilmişti.

Tam Numude bütün ümidini kaybediyordu ki, nisan ayının başlarında bir gün, Numude'ye görücü olarak Hikmet'in ailesi Arap yenge ile birlikte onları ziyarete geldi. Gelecekteki kayınvalidesi, hemen onu beğendiğini üstü kapalı bir şekilde belirtti. İstanbul'da Şişli'de oturuyorlardı. Hikmet'in de babası ölmüştü, Hikmet annesi ile birlikte oturuyor, anne ise zamanının çoğunu evli iki kızından birinde geçirip onların çocuklarına bakıyordu. "Hikmet'im tam bir salon erkeğidir" dedi kayınvalide ; annesi gibi çok süslü olmasa da oldukça iyi giyimli, başı örtülü bir kadındı. Arap yenge ise sürekli onun söylediklerini onaylıyor, en kısa zamanda nişanın yapılmasının doğru olacağını anlatıyordu.

Bu ziyaretten birkaç gün sonra Hikmet, tek başına Ali Muhiddin Hacı Bekir'den bir kutu lokum ile onlara geldi. Uzun boylu, zayıf, otuzunun üstünde olduğu anlaşılan, kendinden emin, iyi giyimli biriydi Hikmet. Bacak bacak üstüne atarak oturması, ilk kez geldiği bir evde hemen bir sigara yakması hem annesini hem onu hemen etkilemişti. Annesi o gittiğinde, "Çok hoş bir damat olacak Hikmet" demişti ona. Birkaç gün sonra nişanlanacağını anlattığı arkadaşlarından biri, "Hikmet ne iş yapıyor?" diye sorduğunda Numude, "Çok hoş çocuk ama" diyebilmişti.

Sonra olaylar hızla gelişti. Nişan alışverişi için annesiyle birlikte İstanbul'a gittiler. Babaannesi İstanbul'dan döndüklerinde onu çağırıp bir güzel azarladı," O kuş beyinli anan duydum ki seni İstanbul'a veriyormuş. Kime veriyor ki biricik kızını, sormuş mu anlamış mı...Babanın mezarında kemikleri sızlıyordur bu kadının yaptıklarından"

diyordu. Babaannesi hep böyleydi, annesine söyleyemediklerini ona söyler, onu azarlardı hep. O ise Hikmet'i sevmiştii, biraz daha yaşı geçerse evde kalacağıının da farkındaydı zaten.

Erguvan zamanıydı, nişan Kükürtlü'nün, havalar daha ısınmadığı için kapalı kısmında yapıldı. İstanbul'dan erkek tarafı üç dört özel otomobil ile geldi. Önce evde bir şeyler yenildi, bir şeyler içildi. Babasının avukat arkadaşlarından bir iki kişi, birkaç komşu da evdeki yemeğe davetliydi. Bursalı hanımlar İstanbullu hanımların elbiselerini incelediler. Kadınlar onlara göre açık saçık giyimliydi. İstanbullular da sürekli Bursalıları, giyimlerini, davranışlarını küçümsediler. Aralarında, "Taşra şekerim" li konuşmalar yaptılar.

Cazbantın çaldığı alafranga havalarla nişanda İstanbullular pek coştı. Genç kızlar twist yaptılar. Bursalı beyler de dans eden İstanbullu hanımları tepeden tırnağa süzmekten çekinmediler. İstanbullu erkekler ve bayanlar içki içmekte de Bursalı beyleri bir hayli geride bıraktılar. Sonra yüzükler takıldı, şerefe kadehler kaldırıldı. Bir kenarda oturan babaanne Şadiye hanımla pek kimse ilgilenmedi. O ise yüzükler takıldıktan sonra torununa sarılıp mutluluklar diledi.

Yıllar sonra Numude bir gün İstanbul'da Kapalıçarşı'da bir kuyumcudaki çalışan Yugoslav bahçıvanının oğlu ile karşılaştı. O da Numude gibi evlenmiş, İstanbul'a gelmiş ve saçları kırılmış orta yaşlı biri olmuştu. "Sizi tanıdım" demişti, "Babam sizin bahçedeki ağaçları budardı". Numude'nin içi bir tuhaf olmuş, bez bebekleri hatırlamış ama

adama hiç de iyi gitmeyen evliliğinden söz etmeyerek, “Ben de İstanbul’a gelin geldim. Birkaç ay önce Bursa’daki o evi sattık” demiş ve hızla dükkândan çıkmıştı.

Akşamüstüydü, İstanbul’da da erguvan zamanıydı. Numude o saatte Hilton’a gitse, muhtemelen orada Hikmet’i ablalarından aldığı borç parayla içki içerken bulabilirdi. Ne de olsa Numude, adı bile demode bir taşra kızı; Hikmet ise bir salon adamıydı. İşi olmuş veya olmamış ne gam...

HİLMİ BEY

Kentin ne ortasında ne kenarında; düşük gelirlili ailelerin yaşadığı iç içe, sıvası dökük 7-8 katlı apartmanların yığıldığı bir mahallede yaşadı Hilmi bey. Yorgun yüzlü emeklilerden işsiz gençlere kadar mahalledeki her erkeğin yolunun düştüğü iç karartan kahvesi, işleri iyi gitmeyen bir mahalle bakkalı, sokakta kavga eden çocukları, buradaki apartmanlarda yeni oturmaya başlayan travestileriyle mahalle; bilinen umutsuz bir büyükşehir mahallesiydi. Derbi maçları oynanırken neredeyse bütün sesler kesilir, bir iki kadının camdan birbirlerine anlattıkları gereksiz şeylerin dışında sadece “Gol!” uğultuları duyulur, mahalle koca bir stadyuma dönüşürdü.

Yüzü ve saçları yağlı, esmer orta boylu, ortaokuldan terk sıradan biriydi Hilmi. Ellili yaşlarının başında mezbahadan emekli olduğunda karısı Bedriye ona, “Evde bütün gün ayakaltında dolaşırsın şimdi” demişti. Artık bir işi de yoktu Hilmi beyin. Evde yakında işten çıkarılan lise mezunu bekâr oğlu Selami de onunla, “ Annem komşulara gittiğinde evi birlikte bekleriz bundan sonra” diyerek dalga geçiyordu. Evli kızı Gülşen ise ona emekli olunca hediye aldığı gri hırkayı verirken, “Sıkılınca bana gel baba, çocuklarla oynarsın” diyordu.

Ne çabuk geçmişti zaman! Evliliğini, annesinin babasının ölümünü, çocukların okula gittiği günleri, kızının evlenmesini filan hatırladı. Bundan sonra gazetelerden, televizyondan, emekli maaşlarıyla ilgili haberleri izler; tansiyon haplarını yutar, damat gelip onları da alırsa, pazar günleri mangal yakmaya dağ yamacına pikniğe bile gidebilirdi. Alışkanlıkları pek kolay değişeceğe benzemiyordu

Hilmi beyin. Sabahları işe gidecek gibi hâlâ erken kalkıyor, elindeki tespihle can sıkıntısını gidermeye çalışıyor, karısından gizli gizli sigara içiyor, “Yine o zikkımı içip odayı zehir yapmışsın” diyen karısına cevap vermeden camdan boş boş sokağa bakıyordu.

Bir iki kez Hilmi bey yeni bir iş aramak için girişimde bulunduysa da bunların hiçbirinde başarılı olamadı. Oğluyla birlikte gittiği iki sokak ötedeki Internet kahvesindeki çabaları da bir sonuç vermedi. Akşam karısı, mutfakta giydiği kahverengi eteğine ıslak ellerini silerek, “Selami bilgisayardan sana iş bulacağına kendine bulsa ya...” dedi. Internet kahvesinin olduğu sokakta travestilerin kırık bira şişesi ile yaşlı bir adamın yüzünü çizdiklerini ve oralarda dolaşmanın tehlikeli olduğunu ekledi ardından Hilmi beyin karamsarlığı gittikçe artıyordu, her gün o da iş gibi mahalle kahvesine gidip orada vaktin geçmesini bekleyecekti.

Kızının kayınpederi bir akşam ona gelerek, maç günleri stadyumun orada kokoreç satmayı, bu işte iyi para olduğunu, bir komşusunun kokoreç satarak yazlık aldığını anlattı. “Sen mezbahadan kesmeyi biçmeyi bilirsin zaten” diyordu dünürü. “Kısmet...” demişti Hilmi bey, dünürü de onun ses tonundan bu iş ile hiç ilgilenmediğini hemen anlamıştı. Dünürü gittiğinde karısı, “O cimri madrabaz seni soyup soğana çevirir, hiç onunla iş yapılır mı?” diyerek, Hilmi beyin biraz saf olduğunu ima edip ona kanmamasını öğütlemişti.

Ertesi sabah şiddetli bir baş ağrısı ile uyandı Hilmi bey. Sırasıyla Sigorta Hastanesi, Devlet Hastanesi

dolaşıldı. Damadı onu özel bir doktorun muayenehanesine de götürdü. Tahliller yapıldı, beyninin içini gösteren filmler çekildi ama bir teşhis konulamadı. Verilen haplar hiçbir işe yaramıyordu. Bir süre sonra onları da içmemeye başladı Hilmi bey. Karısına göre, günde içtiği bir iki sigara bu baş ağrısını yapıyordu. Selami, “Saçmalama anne ya...” dedi.

Hayatın iyice dayanılmaz olduğu bir sabah, daha evdeki herkes uyurken uyandı, kahvaltı bile etmeden giyindi, kapıyı çekip ana caddeye çıkarak bindiği bir belediye otobüsü ile eski işyeri olan mezbaha yollandı Hilmi bey. Arkadaşları sabah sabah onu aralarında görünce çok sevindiler. “Vay Hilmi emeklilik sana yaramış yahu...” dediler. Hilmi bey o gün öğlene kadar mezbahada kaldı ve ne tuhaftır ki arkadaşlarına bir türlü çare bulunmayan baş ağrısını anlatırken, baş ağrısının biraz hafiflemekte olduğunu fark etti.

O gece karısına mezbahada baş ağrısının hafiflediğini anlattığında, “Her gün git o zaman mezbahaya biraz da parasız çalış, millet de enayi desin bize” dedi karısı. Ertesi sabah yine şiddetli bir baş ağrısı ile uyandı, kendini sokağa dar atarak istemeye istemeye yeniden mezbaha gitti. Tuhaftı ama mezbahada baş ağrısı hafifliyordu.

Bir süre sonra Hilmi bey farkına vardığı bu durumu son gittiği doktora da anlattı. Doktor, “Kaç yıl mezbahada çalışmıştınız Hilmi bey?” diye sordu. 32 yıl çalışmıştı. Doktor, “Bir tür kan kokusu bağımlılığı olmasın...” diye sordu ve ona bir hafta boyunca her

gün eski işyerine giderek orada vakit geçirmesini önerdi.

İnanılır gibi değildi ama Hilmi beyin baş ağrısı mezbahada geçiyordu. Komşu birkaç kadına karısı bu durumu, “Bizim adam mezbahada çalışa çalışa vampir olmuş, kan kokusu olmadan rahat edemiyor” diye anlattı. Yavaş yavaş “kan kokusu bağımlılığı” teşhisine Hilmi bey de inanmaya başladı, doktoruna göre mezbaha ile olan ilişkisini yavaş yavaş azaltması ve bu bağımlılığı kırması gerekiyordu.

Kan kokusu bağımlılığı, vampir gibi sözcüklerle süslenen, “Adam mezbahada çalışa çalışa kan kokusu duymadan edemez olmuş” cümleleri mahalle kahvesinden başlayarak, kadınların dedikodularına yayılınca; sokaktan geçerken herkes birbirine Hilmi beyi göstermeye başladı.

Çocuklar, “Bu adam filmlerdeki gibi vampirmiş, kan içmeden uyuyamıyormuş” demeye; kadınlar, “Kan bulamazsa karısını bile keser bu adam” demeye başladılar. Kahvedeki akli evvellerden biri de bu hastalığın bulaşıcı olduğunu, dikkat etmezlerse kan kokusu bağımlılığının kendilerine de bulaşacağını anlattı. Bütün bunlar Hilmi beyin kahvede tek başına oturmasına yol açtı. Bu zırvalara inanmayan oğlu Selami, babası için saçma sapan şeyler anlatan bir arkadaşı ile kavga edip karakola düşünce, Hilmi bey olayın ulaştığı boyutları daha net bir şekilde anladı.

Hilmi beye asıl darbeyi vuran gelişme, birkaç gün sonra gerçekleşti. Akşam yemeğinden sonra karısı, bu kan kokusu meselesinin onu çok korkuttuğunu söyleyerek artık kızında kalmak istediğini, orada torunlarına bakacağını söyledi. Karısı, “Selami'nin

ne çalışmaya ne de evlenmeye niyeti var. Başının çaresine baksın serseri” diyerek ona, “Sen de kendine bakarsın artık” diyordu. Hilmi bey karısının ondan korkmadığını bal gibi biliyordu. Kan kokusunu bahane ederek kızının uzun zamandan beri söylediği, “Gel bizde çocuklara bakmama yardım edersin” önerisine evet diyordu aslında o.

Hilmi beyin karısı Bedriye, kızının çocuklarına bakma bahanesi ile evden gidince, Selami de bundan sonra bir arkadaşına yardım edeceğini ve onun evinde kalacağını söyleyerek evden ayrıldı. Hilmi beyin kan kokusu bağımlılığı sorununa şimdi bir de yalnızlık eklenmişti. İstemeye istemeye mahalle kahvesine gittiğinde, sağdan soldan ona evdekilerin niye evden gidip onu yalnız bıraktıklarını sormaya başladılar. Şimdi de birileri kan kokusu bağımlılığından karısı ve oğlunun rahatsız olup olmadığını kurcalıyordu.

Başka bir doktora gitti Hilmi bey. Olanları tek tek ona da anlattı. Yeni doktor ona, “kan kokusu bağımlılığı” diye bir şeyin olmadığını, işyerine gittiğinde başının ağrıması için başka nedenler aramaları gerektiğini söyledi. Tedavi uzun sürebilirdi, yeniden tahliller filan istedi. Doğrusu emeklilik ona hiç yaramamıştı. Eski günlerini ve ailesini mumla aramaya başlamıştı Hilmi bey. Nerede hata yaptığını ise bir türlü çözemiyordu.

Kahvede onun için “vampir” dediğini duyduğu uzaktan akrabası Rüstem’i gördüğünde başının ağrısının iyice arttığını hissetti. Bu rezil adam da çok eskiden Bedriye’yi istemiş ama Bedriye’nin babası “İşsiz” diyerek kızını Rüstem’e vermemişti.

Oldum olası bu adamdan hoşlanmazdı Hilmi. Rüstem nedendir bilinmez onun tek başına oturduğu masaya gelmiş ve sırtarak, “Sonunda yine yalnız kaldın ha...” diyerek onunla dalga geçmeye başlamıştı.

Sandalyesinden düşüp başını yere vurduğunda kahvedekiler bile onun tansiyonunun çok yükselip sağ tarafına felç geldiğini anlamamışlardı. Hilmi bey gözünü hastanede açtığıında, ona serum takan bir hemşire ile karısını gördü. Konuşamıyor ama söylenenleri duyabiliyordu Hilmi. Karısı, “Başımıza neler açtı bak senin bu kan kokusu bağımlılığın” diye ortalıkta dolaşüyor, doktorların söylediği “beyin kanaması” lafını bile bir yerlerden kan kokusu bağımlılığına bağlıyordu. İşte o an Hilmi beyin aklından ciddi bir şekilde vampir olma düşüncesi geçti. “Keşke vampir olsaydım” dedi içinden ve karısının yüzünü görmemek için gözlerini kapadı.

TAHTA AT

Sözün bittiği, sessizliğin başladığı yerdi sanki o ev. Arkasında neler olabileceğini size pek anlatmayan dar cephesi ile sokağa zayıf, karamsar bir yaşlı gibi bakardı. Çıkmaz aralığın dibinde, eski, üstü örümcekleli bir kapı ve iki yanında ensiz birer mavi badana parçası ile üst katta kapının üstüne denk gelen tek bir pencere görürdünüz, o kadar.

Bırakın evi, kapının kocaman paslı halkası bile yıllar boyu çocukların oynadığı evcilik oyunlarının dışında, tek bir defa kullanılmamıştı. Evi yıllar önce İstanbul'dan gelen bir kuyumcu satın almış, bir kez karısı ile gelip gezmiş ama sonra ne satmış, ne kiraya vermiş, ne de kullanmıştı.

İkinci Dünya Savaşı'nın renkleri olan gri ve siyahlar, hala çıkmaz aralığın geçerli renkleri arasındaydı. Çınar ağacından İodosun büyük bir dalı koparılıp aralığın girişini kapatması, yine aralığın başında aynı zamanda bir partinin lokali de olan kahvenin önünde, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında davul-zurna çalınırken, çıkmazda oturan yaşlı bir kadının öldürülmesi gibi bir kaç şey dışında, aralığın tarihinde önemli olaylar yoktu.

Bazı günler kahvede çalınan bir gramofondan, “Beklenen Şarkı”nın notaları yükselse de, bu bile çıkmaz aralığın kasvetli havasını dağıtmaya pek yetmezdi. Nedense insanlar, şarkıları beklemekten çok, çıkabilecek bir başka savaşı bekler gibiydiler. Kuru üzümle içtikleri çayları bir türlü unutamıyor ve bazılarına göre İsmet Paşa onları savaştan korumuş olsa da, artık partisine pek sempati duymuyorlardı.

Çıkmaz aralığın ağzının açıldığı caddenin karşı tarafında bulunan, bir iki meyhane ile onların kırmızı burunlu müdavimleri arasında çıkan kavganın gürültüleri de bazen aralığa ulaşmasa, aralıkta pek ses duyamazdınız.

Sadece bir iki çocuk sesi, çıkmaza giren sülük satan çingenelerin bağırırları ve camdan kilim silkeleyen kadınların konuşmaları çıkmazın sessizliğini bozardı. Fazla güneş görmeyen aralığa, nasılsa bir yerlerden uzanarak adeta sızan bir hanımelinin ilkyaza doğru yayılan baygın kokusu bile aralıktan kimsenin dikkatini çekmez, çıkmaz aralığın insanları genelde rutubetten ve romatizmalarından şikâyet ederlerdi.

Aralıkta oturanların uzun zamandan beri dikkatini çekmeyen dar cepheli sessiz ev, İstanbul’da kuyumcu eşi öldükten sonra Seniye Hanım’a miras kalmıştı. Seniye Hanım eşyaları ile kapıya dayanınca, ev hemen aralığın gündeminde başköşeye oturdu. Eşyalar indirilirken maun bir masa, sedef kakmalı sehpalara, tahta oyuncak bir at ile İstanbul işi oldukları belli olan komodinler

mahallelinin dikkatini çekmişti. Kadın zengin ise, neden bu çıkmaz aralığa taşınıyordu ki?

Seniye Hanım, eşyalarını getiren arabanın şoför mahallinden, mantosunun eteklerini toplayarak inmiş, siyah mantosunun cebinden çıkardığı kocaman bir anahtar kilide sokarak, kırk yıldır bu evde oturan biriymiş gibi rahat tavırlarla, dar cepheli sessiz evin kapısını açivermişti.

İstanbul'a taşınan çoktu ama İstanbul'dan buraya gelen birini, çıkmaz sokağın sakinleri ilk kez görüyorlardı. 50'li yaşlarının sonlarında görünen ve çıkmaz aralığın kadınlarının aksine dimdik yürüyen Seniye Hanım, güzel bir kadındı. Yüzü, zamanında çok güzel yerlerde yaşadığını ve görmüş geçirmiş biri olduğunu anlatıyordu.

Dar cepheli sessiz evin bitişiğinde oturan kadınlardan biri daha ilk gün, Seniye Hanım'ın eve girerken açtığı mantosunun düğmelerinin arasından, koyu yeşil elbisenin göğsündeki kocaman broşu, kadının kulağındaki küpeleri görmüş ve bunu mahalleliye anlata anlata bitirememişti.

Artık çıkmaz aralıkta iki Seniye vardı: İstanbullu Seniye ve Bizim Seniye. Sonraları Seniye Hanım'a alışan çıkmaz aralığın sakinleri, kadının neden buraya taşındığına ilişkin sorularını unutarak yavaş yavaş, "İstanbul'un havası yaramıyormuş", "Bir gece rüyasında burayı görüp gelmiş" gibi dayanaksız ve içneli açıklamalara yöneldiler.

Ancak Seniye Hanım'ın, mahallede dara düşen bir iki kişi için yaptığı cömert yardımlar hemen havayı

değiştirdi ve onun bu dar çevre tarafından kabullenilmesinde çok etkili oldu. Kadınlar onu, “Ne kadar ince kadın, ne de olsa kibar büyümüş, öyle güzel bir broşu var ki...” diye anlatmaya başladılar.

Kadın herhalde kocasının ölümü ile zor günler geçirmiş, evli olan oğlunun da uzak bir Anadolu kentinde oturması ve annesiyle pek ilgilenmemesi galiba onu İstanbul’dan uzaklaşmaya yönlendirmişti. Tuhaftı ama kısa sürede bütün bunlar çıkmaz aralıktan hızla yayılmış ve Seniye Hanım ile evlenmeye talip bir kişi bile ortaya çıkmıştı.

Aracı olan kadın ise, eskiden beri aralıktta oturan Bizim Seniye’di. Kısa ve kesin bir ret cevabı aldığıını, hem evlenmeye istekli olan beye, hem de çıkmazın diğer kadınlarına duyurmuştu.

Taşınmanın ardından tam iki yıl geçtikten sonra bir gün, çıkmaz aralığa giren postacının yaptığı bir hata, aralıktakilerin gerçeği anlamalarına veya kafalarının iyice karışmasına yol açtı. Yaşlı ve dalgın postacı Rıza, bir mektubu yanlışlıkla İstanbullu Seniye yerine, Bizim Seniye’ye vermiş ve okuma yazması olmayan kadın mektubu açıp, torunlarından ortaokula gidenine okutmuştu. Mektupta ise şunlar yazılıydı:

“Babamın katili ahlaksız kadın,

Sana anne demeye dilim bile varmıyor.

Utanmadan hâlâ canından ettiğın babamın evinde oturuyormuşsun. Kaçmak seni kurtarmayacak, bunu sen de yediğın ekmek gibi biliyorsun.

Adresini bir şans eseri buldum. Hayat hep kötülerden yana olacak değil ya...

Yattığım hapishaneye yakın zamanda giren bir şoför ile aynı odada kalıyorum. O da İstanbul'dan bir kadının eşyalarını taşıdıktan sonra evine döndüğünde, dostunu başka bir adamla yakalayıp bıçaklamış. Kendi vukuatından çok, taşıdığı eşyaları ve o eşyalar arasındaki tahta atı bana anlattı. Çocukluğunda tahta at ile oynamaya çok heves edermiş meğer. Ben de kaçtığım kentteki bir arkadaşıma mektup yazdım ve babamın evinin yerini iyi bilmesem de yarım yamalak tarif ettim. Nerede olduğun ortaya çıktı.

Demek utanmadan hâlâ o masum adamın, canım babamın evinde oturuyorsun...

Öldürmeyi beceremediğim Herekeli dostun sana sahip çıksaydı ya...

Babam utancından öldü, benim yuvam dağıldı, hapishanelerde çürüyorum, sen pişman bile olmadan yaşıyorsun.

Ahtım olsun kadın, buradan çıktığım gibi ilk işim seni bulmak ve hesap sormak olacak.

İmza: Can düşmanın oğlun".

Mektup bütün olan biteni anlatıyordu. Bir anda çıkmaz aralık dalgalandı ve mektup hiç açılmamış gibi kapatılıp postacı Rıza eliyle İstanbullu Seniye'ye yollandı.

Şimdi her şey yeniden tersine dönmüştü. "Kibar kadın" diyenler, zaten bu kadını gözlerinin hiç tutmadığını anlatmaya başladılar. İstanbullu Seniye'nin kuyumcu kocasını, kadının Herekeli dostunu ve onu bıçaklayan oğlunu kimse görmemiş olsa bile, sanki hepsi olayı yaşamış gibi bütün

ayrıntıları ile ssleye ssleye tekrarlıyor ve her tekrarda olaya yeni ayrıntılar katıyorlardı.

Gl gibi kuyumcu kederinden lmt...

Kimilerine göre, gözü doymaz İstanbullu Seniye bir ipek halı meraklısıydı ve Herekeli adam ile halı satın alırken tanışmıştı. Bir başka rivayete göre ise, Herekeli adam onun gençlik aşkıydı ve kuyumcu ile evlense de, kadın asla eski aşkını unutamamıştı. Daha da ileri gidenler, şimdi onu öldüreceğini söyleyen çocuğunun da aslında Herekeliden olma olduğunu ileri sürüyorlardı. Bu arada bazı kadınlar, evde tahta atı gördüklerinden bile söz ettiler. Başkalarına göre ise, kadın kaçmak istese, neden aldattığı eski kocasının başka bir kentteki evine taşınmıştı ki....

Herkesin aklı karışmıştı. Kahvede bu kadının Alman casusu olduğunu söyleyenler bile vardı. Bütün bu kargaşa sırasında bir akşamüstü, Seniye Hanım evine gelen iyi giyimli 70'ine yakın bir beyle eşyalarını yükleyerek yeniden taşındı ve giderken de tahta atı taşınmayı seyreden çocuklardan birine verdi.

Taşınmayı patiska perdeler arkasından seyreden mahallenin kadınları eşyalar gidince, sokağa çıkıp tahta atı incelediler. Onlara göre işin sırrı bu atta gizliydi. Güya Herekeli halıcı, bu atı hediye yollayarak kadına büyü yaptırılmıştı. Bunun ne ölçüde gerçek olduğunu bilmeseler de kadınlar hınla tahta atı parçalayıp, çöpe attılar. Böyle kadınlara hiç güven olmazdı.

Sonra dar cepheli sessiz ev, yeniden kapı önüne çöplerin süpürüldüğü, sahipsiz, garip kimliğine büründü. “Sözün bittiği, sessizliğin başladığı yerd sanki o ev” demiştik ama yanılmışız. Çünkü çıkmaz aralıkta oturanlar, İstanbullu Seniye ile ilgili olmayacak haberler üretmekten bir türlü vazgeçemediler.

Bunların arasında şunlar çok söylendi:

Meğer son gelen yaşlı adam Herekelinin ta kendisiymiş...

Oğlu hapisten çıkmış ama bir türlü annesini bulamamış...

Kadın yeniden İstanbul’a dönmüş ve çok zengin biriyle evlenmiş, oğlu hapisten çıkınca zengin adam onları barıştırmış ve çocuğu yanında işe almış...

Çocuk hapisten çıkmış ve annesini Anadolu’nun küçük bir kasabasında öldürmüş. Gazeteler bunu çok yazmışlar ama nedense kimin okuduğunu kimse bilmiyormuş...

Bir gün bir genç adam gelip çıkmaz aralığın başındaki kahvede oturanlara, “Göğsünde kocaman bir broş olan bir kadını görüp görmediklerini” sormuş, ona kimliğini soranlara ise, “Talihsizin biriyim ben” deyip çekip gitmiş.

Bunlar konuşuladursun, bu sonbahar lodos yine çınar ağacının dallarından birini kopardı. Bir süre sonra, Cumhuriyet bayramında kahvenin önünde davul-zurna çalınırken, çıkmaz aralığın dibindeki dar cepheli ahşap evde çıkan yangını tüm çıkmaz aralık telaş ve korku içinde seyretti. İtfaiye yangını güç bela söndürdü.

Aralığın yerlisi Seniye, yangının ertesi günü evin yıkıntısında ıslak bir mektup bulduğunu sağı sola anlattı. Mektubu görmediği için pek kimse ona inanmadı ama şimdi bizim Seniye'nin mektuptan öğrendiklerine göre, zavallı İstanbullu Seniye güya bir iftiraya uğramış. Kadıncağızın hiçbir suçu yokmuş...

Tahta atı da oğluna olan özlemi için yanında taşımış meğer kadın...

Şimdi çıkmaz aralığın dibinde, eski bir kapı ve iki yanında ensiz birer mavi badana parçası olan ev artık bir harabe. Arkasında neler olup bittiğine ilişkin akıl yürüteceğiniz dar bir cephenin bile yerinde yeller esiyor.

Ancak, çıkmaz aralığın insanları şimdi boş zamanlarında İodosun kopardığı çınar ağacı dallarının büyüklüğünü, Cumhuriyet bayramında öldürülen yaşlı kadını ve hayatı bir sır olan İstanbullu Seniye'yi yine anlatıyorlar. Ardından da böbürlenerek ekliyorlar:

“Çıkmaz aralık deyip geçmeyin ha...”

KIŞ DÜŞLERİ

Sevgili Bursa...

Nasılsın, iyi misin?

Bilmem bilir misin eskilerin dediği gibi, hüzün aslında zamanın adıdır.

Zaman deyince de aklıma, hep o eski ince saz misali hüzünler takılır kalır.

Ne desem boş, bu kadar mı değişir her şey...

Yeni yıla gireli bir hayli oldu ama biz hâlâ kışı bekliyoruz. Sırtımızı yasladığımız o ulu dağ, onun tüm canlıları, toprağı ve kayaları ile birlikte, ne kadar tuhaf olursa olsun kışı bekliyor ve kış düşleri kuruyoruz.

İçinde beyaz, gökten inen kardan tanelerle dokunan bir örtünün, unuttuğumuz tüten sobaların, sessizliğin olduğu düşler kuruyoruz. Beni sorarsan iyi değilim, karım öldüğünden beri kulaklarımdaki çınlama hiç susmuyor.

Nasıl becerip mevsimleri alt üst ettiyse, bu yıl bir türlü kış da gelmiyor. Bırak karın yağmasını, ortada yağmur bile yok. Ne dualar okudum kar yağsın diye. İnanmayacaksın, kar bir yağmaya başlasın için için ağlayacağım. Kış düşleri kurmak hep sığınak olmuştur bana. Ben yazdan korkarım aslında.

Havadan sudan başladık işe. Sana, ne zamandan beri eski moda bir mektup yazmayı istiyordum, kısmet bugüneymiş. Geçen gün, şu bizim Hamza Bey'i görmesem, yine günlük işlere dalıp seni unutacaktım azizim. Hani sıra dükkânların arkasında oturlardı. Babası zabıt katibi olan hani. İyice yaşlanmış, kendi kendine konuşuyor. Hiç iyi

görmedim desem yalan olmaz. Babalarımız sağlıklarında arkadaşlıklar. Okula gideceğimiz zaman bir örnek çanta almışlardı bize. Yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi. Annesi başında beyaz bir yemeni, öyle güzel ciğer sarma yapardı ki parmaklarını yersin. Bunlar bir ara zenginleyince, burunları büyüdü demişti herkes. Gömü mü buldular artık ne...

Eski defterleri açmada üstüne yoktur Hamza Bey'in. Sigarayı hala bırakmamış, o yaşta baca gibi sigara içiyor adam. Doktorlara sövüp sayıyor yaşından utanmadan. Bana yine uzaktan akrabası kadersiz Muradiye'yi anlattı. O konuşurken, ben tavlada onu hep zar tutarak yendiğimi aklımdan geçirdim.

Giyimi kuşama yerinde. Boynunda bir fular, elinde yıllardır taşıdığı eski siyah çantanın sapı yerleri süpürüyor. Kulakları da biraz daha ağırlaşmış gibi geldi bana. Eve dönünce anneme de söyledim. Hiç hatırlamadı onu. Çocukları kulaklık almışlar. Uğultu yaptığı için takamamış. "Parama yazık oldu" diyor. Elinde bir naylon torba pazaryerinden geliyormuş. Lafı döndürüp dolaştırıp Muradiye'ye getirdi. Muradiye'nin rahmetli kocasının ona borcu varmış filan...

Pazaryerinde domatesten başlayıp, bana kerevizin, lahananın, portakalın, mandalınanın fiyatlarını saydı. Sağlıklı diye brokoli yiyormuş. İnsanların ne kadar yorgun olduklarını görüp görmediğimi sordu. Onca yıl direndikten sonra, kendine cep telefonu almış. Daha doğrusu çocukları zorla almış. Eski kavgalar bir türlü bitmiyor. Hüzün veriyor bana bütün bunlar. İşte onun için, "hüzün aslında

zamanın adıdır” dedim mektubumun başında. Şu fani dünyada neyi paylaşamıyorsak artık...

İyice zayıflamış gördüm Hamza Bey'i, avurtları çökmüş. Çocukları bakmıyormuş. “Bana cep telefonu aldıldılar. İkide bir, ‘Kendine iyi bak’ diyor zıyırlar. Ben bu yaşta kendime nasıl bakacağım ki, herhalde ölürken cep telefonunu açıp, özür dilerim kendime iyi bakamadım, elveda, diyeceğim onlara...”

Cep telefonundaki numaraları gözünün görmediğinden yakındı. Bir kış dağdan inerken nasıl mahsur kaldığımızı filan anlattı. Hafızası o kadar da kötü değil. Torunlarının otomobil markalarını saydı, “Cep telefonunda Nokia’dan şaşma” dedi bana. Ciplerde dolaşıyormuş torunlar, Şehreküstü’ye bundan neyse artık...

Sevgili Bursa...

Cep telefonu filan derken konuyu yine Muradiye’ye getirdi Hamza Bey. Sen daha iyi bilirsin ya, galiba zamanında onunla evlenmek istemiş ama Muradiye istememiş onu. “Yeşil gözlerinden muhabbet kaptım” diye az şarkı söylememişti zamanında. Kocasının ona borçlu öldüğünü, Postane’nin orada Muradiye’yi görünce iki lafın arası kadına söylemiş senin dangalak. O da haklı olarak çok kızmış, “Paranı öderiz, paranla gömülürsün inşallah!” demiş. Ne çirkin şeyler bunlar...

Kadın gerçekten çok şanssız. Güzelim benim. Benim de uzaktan akrabam olur. O kızın yüzü hiç gülmedi. Kocasının sağlığında adamın işleri iyi gitmedi. Kocasını öldükten sonra büyük kıızı

kocasından boşanıp, iki çocukla Muradiye'nin yanına taşındı. Oğlu iş batırdı. Kim ne derse desin, talihsiz kadındır. Çok da güzel kadındır hani. Güzellerin şansı yok derdi rahmetli karım, doğru lafa ne denir. Hamza Bey daha karısının sağlığında, kaç kez Muradiye'ye olan düşkünlüğünü anlatmıştı bana.

Hatırlarsın Hamza Bey'in kızı Servet, çarşıdaki Çekirge Kuyumcusu'nun oğlu ile evlenmişti. Gazetelerde boy boy resimleri çıkmıştı kızıyla damadının cemiyet haberlerinde. Düğünde babam yine kavga çıkarmıştı. Ben o kızın küçüklüğünü bilirim, çok sessiz biriydi. Şimdi çok hastaymış. Kocasını Amerika'ya götürmüştü. Hiç doktor kalmamış dolaşmadık. Bir torun da Amerika'da okuyormuş, "Televizyonlara çizgi film yapmayı öğreniyor" diyor. Hey gidi koca Hamza Bey hey...

Artık ben de isimleri unutuyorum. Hani şu Muradiye'nin halasının kızı vardı, adını bir çıkarsam. Kızın yüzü aklıma geliyor da adı bir türlü gelmiyor. Galiba Alev'di. Bizim apartmana taşındı onlar da. Kocasının adını hatırlamıyorum ama soyadı Altıparmak. Pek zengin olmuşlar. Taşınırlarken iki hafta hep eşya taşındı durdu eve. Yeni moda plazmalar filan. O kadar eşyayı nasıl sığdırdılar daireye anlamadım. Oğlan bilgisayarçıymış, biraz da fazla içiyormuş galiba. Karşı dairelerinde oturanlar söyledi, benden duymuş olma her gece kavga ediyorlarmış. Kız ile de villaların olduğu Bademli'ye taşınmak istiyormuş. Hamza Bey'e söylesen, "Bunların sülalesi görgüsüz" der çıkar işin içinden.

Caddeler akşamüstü bir araba seli. Herkes parasızlıktan şikayet ediyor ama herkeste de araba. Bu nasıl iş, anlamak mümkün değil. Cüzdanlarındaki plastik kartlarla, naylon torbaları doldurup duruyorlar. Toplumda bir ipten kazıktan kurtulmuşluk var. Biz yaşlandığımız için fazla konuşmuyoruz. Ben ancak böyle mektuplarda içimi döküyorum. Yoksa gençleri çekemiyor filan derler. Daha geçenlerde Alev'in kayınpederi ölmüş. Adam müteahhitmiş, oğluna 50 daire kalmış. Hamza Bey'e söyledim, "Biz salak gibi çalıştık, bunların hepsi şanslı" dedi. Muradiye gibisinin kocası borçlu ölür, kimine de 50 daire kalır. Kader kimine baklava börek, kimine de kazma kürek veriyor tabii.

Bu adam biraz dangalak ...

Güya geceleri geç vakitte annemle sokaklara çıkıyor muşuz...

"Tedavi ol" dedi bana.

Bunak, koca bunak!

Karım öldükten sonra annemle ne kadar yalnız olduğumuzu, annemin geceleri köprüden aşağıya taş atmaktan çok hoşlandığını filan hep uyduruyor. "Hep filan diyorsun" dedi bana, bu kelimeyi çok kullanıyormuşum.

Kentin geceleri inanılmaz düşler gördüğünü ona anlatsam, bana yine deli diyecek...

Birdenbire değişiyormuşum...

Sanki her şey aynı mı kalıyor?

Baksana, çok sevdiğim kış bile gelmedi bu yıl. Düşlerimde kar yağdığını görüyorum. Beyaz sakallı

bir adam sokaklarda, “Arının arının, günahlarınızdan arının kar geldi işte” diye bağıyor. Ovayı ve dağı örtecek o beyaz örtüyü, inanmayacaksın ama bu sene her zamankinden daha derin bir hasretle bekliyorum. O ise yaşına bakmadan, cep telefonunun bir düğmesine basıp, günün moda şarkılarından birini çalıyor. Hiç akıllanmayacak bu adam...

Aslında ona şöyle demeliydim:

Kent düşlerinde bizi görür. En olmayacak en acınası hallerimizle, en iğrenç kılıklarımızla onun düşlerine kurulum, belleğinin çıkmaz sokaklarında dolaşırız. Sen evinde yorganına sarılıp uyurken, kentin düşleri bizden sorulur. Kar yağarken köprüden taş atar annem. İyice küçülmüş, yaşlı, buruşuk, canlı bir cenazeye benzeyen annem ve ben, dört nala kentin düşlerinde koştururuz. Soluklanırken, “Köprüden geçti gelin” diye bir türkü mırıldanırız.

Aptal Hamza Bey ne var bunda, bunlar gerçek değil ki...

Kardeşim ikimizi de tımarhaneye tıkmak için mahkeme mahkeme dolaşıyor zaten...

Sevgili Bursa...

Bunların senin düşlerin olduğunu nasıl anlatsaydım ona...

Bazı düşlerin benim kış düşlerime karışsa da bunların hepsi düş. Hayatımız bir sürü ıvır zıvır içinde geçti. Çocuğumuz olsaydı belki farklı olurdu her şey. Taş yerine, bazen annemin altınlarını köprüden attığı da kardeşimin uydurduğu bir yalan.

Annemin, o zavallı yaşlı kadının nereden altınları olacak...

Biliyorum, bu sene geç gelse de sonunda kış bastıracak. Kar yağdığında sen, en inanılmaz düşlerini o gece göreceksin. Sana, ovaya, Uludağ'ın eteklerine geç saatlerde korkunç bir sessizlik çökecek. Soluksuz hepimiz durup, sessizliği dinleyeceğiz.

Hamza Bey, Muradiye, Servet , Alev...

Ben dahil bunca insan, bunca düş, bunca acı, bunca kırık kalp...

Değişen semtler, yaşlanan insanlar ve onların kış düşleri önce karın altında kısa bir süre sessiz sessiz soluklanacak. Sonra lodos esip kar eridiğinde, büyü sırça bir saray gibi tuz buz olacak. Benim için karın eridiği kaldırımlar ve caddeler yine karabasanlarla dolacak. Ardından bir dahaki kışı beklemeye başlayacağız çaresiz.

Caddeler araba seli. Bu kış çok sıcak. Mevsimler değişti, sıcak kış ve soğuk yaz lafları beynimde. Hele küresel ısınma lafı kanımı donduruyor. Olur mu olur. Her gün biraz daha kalabalık sokaklar. Dikkatli olmalı, hava birden değişiyor. Gün içindeki sıcaklık farkı insanı hasta ediyor. Kardeşime dedim ki, "Altınlardan sana ne? Babam biriktirmiş, annem saçıyorsa sana ne? Adımı değiştirip soranlara Şehreküstü diyormuşum güya..." Dava açarsa açsın...

Babam düğünlerde hep kavga çıkarırdı. Takım elbise giyer, kravat takar ancak fotoğraf çektirirken bizi çağırmadılar diye sarhoş sarhoş bağıra çağıra,

akrabaların üstüne yürürdü. Annem, “İçkilisin bey” dedikçe o da nasibini alırdı. Düğün sonunda yakasını bağrını açar, kravatını sallayarak insanlara saldırdı. Her düğün öncesi annem yorgan döşek hasta numarası yapsa da babam ne yapar ne eder, bizi zorla yine düğüne götürürdü. Gelin almaya geldiklerinde de babam arabanın önüne, çamurlara yatardı. Onun için, “Babası çok dövmüş bu manyağı” derdi annem bana gizli gizli. Babamın kış düşlerinde neler vardı kim bilir...

Sevgili Bursa...

Bunlar hep düşlerinde yazılı.

Bunlar düş, hiçbiri gerçek değil ki...

Zaten gerçek olsa, bu kadar acıya nasıl dayanır insan...

Bir tek kar yağdığında, o gökten inen beyazlık sarıyor her bir yanı ve sanki acılar donuyor. Bir tür uyuşma hali anlayacağın. Senin en güzel düşleri görmen için küçük bir ferahlık oluşuyor o an. Kısa, çok kısa bir an bu. Hepsi o kadar. Sonra sesi gittikçe azalan bir şarkı gibi sönüp bitiyor düşler. Ardından lodosa ve yine çamura, gürültüye sapanıyör beyinlerimiz.

Karımın kleptomani olduğunu ben ilk annemden, karların eridiği bir gün duymuştum. “Senin karın hırsız. Onu bana savunmaya kalkma!” diye bağırmişti bana. Babam siroz olup öldükten sonra annemde akıl almaz bir değişim oldu. O sessiz, babamın sürekli cıngar çıkarmasından korkan kadın önce yüksek sesle konuşmaya, sonra ailesinden yüklü bir miras kalınca da başta karım olmak üzere

yakınındakileri sürekli azarlamaya başladı. Akrabaları kocasının yaptıklarının acısını gelininden çıkardığını düşünüyorlar ve kendi aralarında, “Yazık o geline, günah kıza” filan diyorlardı.

Muradiye’yi ben de sevmiştim zamanında. Babamın saldırganlığı ile bozulmuştu o iş, günlerce sokağa çıkmamıştım. Rahmetli karım da bunu pekala biliyordu. Hamza Bey’in yol ortasında, Muradiye’nin kocasının ona olan borçlarını anlatması da bundanmış meğer. Bizim akrabaların birinden, o daha yeni öğrenmiş olayı.

“Keşke sen evlenseydin onunla” dedi bana.

Aptal...

Onca yıl geçmiş aradan...

Hepimiz yaşlanmışız...

Yol ortasında konuşulanlara bak şimdi. Arkasından da, “Annen nasıl? Doksan sekiz oldu mu ?” diye sordu. Sonra da kızı Servet için yol ortasında ağlamaya başladı koca adam. Servet’in küçük kızını tekstilciler istiyormuş. “Holding sahibi, adamlar çok zengin” diyor. Aptal, sanki ona bir şey olacak. Sen otur kızının derdine yan, kim kiminle evlenirse evlensin.

Sevgili Bursa...

Tam Hamza Bey’e, “Hayırlı günler” deyip ayrılacakken, gözlerinin içine baktım ve içimden bağırdım:

Bana Muradiye’yi hatırlatmaya utanmıyor musun...

Hüzün aslında zamanın adıdır bilmiyor musun...

Aptal aptal yüzüme baktı. Ona neden öyle baktığımı
anladığını hiç sanmıyorum. Ben bilmiyor muyum
herkese, benim için annesiyle bir olup karısını
delirtti dediğini bu manyağın ...

Hemen eve dönüp kış düşleri kuralıyım.

Sonra onları uzun uzun anneme anlatırım...

İçinde sırça saraylar olanlarına bayılır.

Sevgili Bursa...

Kış düşlerimin yüreği...

Ne olur bana yaz, olanı biteni anlat.

Sonsuz hüzünlerle...

Seni seven Şehreküstü.

HATIRLAMANIN GECE NÖBETLERİ

Her şeyi unut anne, her şeyi unut. Yüzümü, gözlerimi sil gitgide bir kasaba ıssızlığına yaklaşan beyninden. Boşlukta anlamsız bakışların salınsın sabah uykudan uyandığında. Ayva ağaçlarının altında yonca tarlasının kenarında yaptığımız piknikleri, ilkbaharı, yağmurla yıkanan meşe ağaçlarını, yaptığın güzel yemekleri, kışları tek katlı evimizin bodrumunun su dolmasını, kocanı elinde tutmak için yaptığın büyüleri, komşudaki bir sünnet düğünü gecesi üstümüzden uğuldayarak geçen binbir renkli göktaşını, tüm anılarımızı unut anne, her şeyi unut. “Göktaşı Alzheimer mi olmuş?” diye bana sorular sorma.

Paylaştığımız anıların tümüne sahip çıkma gibi bir niyetim yok. Onlar senin de anıların, yarısı senin. Ama sen senin payını unuttukça, sanki bende de bir şeyle siliniyor sessizce.

Her şeyi unut ama oğlunu unutma anne...

Babamın seni aldattığını unut, ama beni, hatırlamanın gece nöbetlerine yazdırdığın beni asla unutma.

Bilerek veya bilmeyerek benden bir katil üretmeye soyunduğunu da bir kenara yaz anne. Büyüklerin aptal oyunlarının, küçüklerin saf beyinlerinde nasıl çinladığını ister unut, ister hatırla. Hangimiz masumuz ki birbirimizden kopardığımız, birbirimize yamadığımız bunca anıyla.

Uzun bir yol var önümüzde, burada veya öbür tarafta. İnan çok zorlanıyorum her sabah saatlerce uğraşıp kim olduğumu sana anlatmaya. Öğleye doğru gözlerinde küçük bir kıpırtı görmeye başladığımda, yeniden, “Her şeyi unut anne, her şeyi unut ama beni unutma” diye bağırıp çağırımlarımla, üstümüzden geçen sessizlik denizlerinde küçük ümitlerle kıyıya vurmalarımla direniyorum hâlâ.

Niye anılarını sağlam teyellemedin, neden bunlar sökülüyor anne...Babamı bu kadar çok sevdiysen bana ne, ama bilerek veya bilmeyerek neden beni ona karşı bu kadar sevgisizliğe kışkırttın ki anne...

Yabancı bir tren istasyonunun merdivenlerinde, karşılaştığım o küçük kız ve elinden tutan uzak adam, bir bedel ödemeliydi elbet. Trenler gürültülerle geçerken, ben babamdan yaptıklarının canlı kanıtını görmek istememiştim ki anne...

Ben oğlunum, kocan değilim ben. Yüzüme ne olur biraz anlamlı bak. Ne olur yine beni anılarımda tek başıma bırakıp her şeyi unutacaksan, beni ona karşı kışkırtma. Biraz düşün, yıllar sonra sen kocanla barıştığında, benim beynimdeki hangi uzaklara varacağımı bir düşün.

Her şeyi unutmalarından önce yüzüme bakıp, “Ama o senin baban...” dediğinde, ben zaten bu dünyanın unutmalar ve unutulmalarla yüklü olduğunu öğrenmeye başlamıştım çoktan. Yine de yıkımı büyük oldu. Unutuyor, unutuluyor, unutmuş gibi yapıyor ve durmadan başkalarının unutmalarına çalışıyorduk bu dünyada. İşin içinde bu kadar çok

unutma olunca da, boğulup duruyorduk adım attıkça.

Şimdi gerçekten her şeyi unutuyorsun galiba. Benim beynime her şeyi kazıyıp, senin unutman biraz oyunbozanlık değil mi anne...Yoksa kalleşlik mi demeliyim ayıp olmazsa...

İşi bıraktım.

Karımdan ayrıldım.

Her sabah seninle işe yeniden başlıyorum. Hani mitolojide kayayı tepeye çıkarırken, her defasında onun yeniden aşağıya yuvarlanacağını bile bile onu çıkaran adam gibi...

Ben de sana kendimi ne kadar hatırlatırsam hatırlatayım, beni yine unutacağını biliyorum anne. Kayayı çıkaran ben, yuvarlayan sensin anne.

Beni işlerinize niye karıştırdınız be anne? Keşke bana babamın yaptıklarını anlattığın o uzun mektuplarını saklasaydım; belki onlar hatırlamana yardımcı olurdu. Cam içindeki ilaçların ve durmadan yağan yağmur, bilmem Elmasbahçeler'den geçtiğini hatırlamana yardımcı olur mu...

Babam seni, sen de beni aldattın anne. Yazdığın o uzun mektupları ben zamanı gelince, "Ama o senin baban yavrum..." diye yan çizeceğini bilerek okumadım ki...

Daha da acısı, her şeyi unutmaya çeyrek kala, "Biz birbirimizi tek bir gün bile incitmedik, birbirimize tek bir kötü söz söylemedik" demeye dilin, demeye aklın nasıl vardı anne...Oysa senin olup biteni

unutmana hiç gerek yok. Keşke olanları biraz da ben unutsam, acılarım hafiflese.

Yüzüme bak anne, karımdan ve işimden sana olanları hatırlatmak için ayrıldığımı hiç unutma. Beni unutma anne, 24 yaşında seni korumak için meydan muharebelerine soyunan zavallı oğlunu. Utanmadan, “Sen de her şeyi biraz büyütüyorsun, baban o kadar da kötü biri değil” demelerini...

Karım bana, “Aptal!” diye bağıyor. Belki de haklı ama o, sen bunları unuttuğunda, benim acıyla geçen onca yılın hesabını nasıl yapabileceğimi nasıl anlayabilir ki...Üstelik ben polis değilim anne, seni alıp bir yerlere götürmeye hiç niyetim yok. Boş boş bakıp kocanı çağırma, o çoktan öldü. Günahlarını ve sevaplarını topladı gitti. İkimiz kaldık bu yaşlandıkça her yanı sarkan kentte. Sirenler, uğultular, kalabalıklar ve yalnızlıklar içinde. İkimiz kaldık ve sen her şeyi unutmaya başladın. Sonra beynin ıssızlaştıkça benim içimdeki acı daha da büyüdü.

Üstümüzden geçen koca göktaşını bile unuttun: Şeftali ağaçlarını, ördüğün dantelleri, diktiğin giysileri, aldatıldığını filan. Bütün bunlar bir yana, kocanı çok sevdiğin için bir köpek gibi beni onun üstüne saldırdığını nasıl unutursun anne...

Yüreğimi şimdi ben kime açsam, kime anlatsam derdimi, uzun bir unutmalar kitabının ilk sayfalarını kime ithaf etsem...

Küçük bir olasılık ama yüreğimdeki hava açıp, gök mavî olur mu o zaman...Yoksa üstümüzden yine

uğultularla unutulacağını bilen koca bir göktaşını mı
geçer renklerini savura savura...

Beni hatırlamanın gece nöbetlerine neden yazdırdın
anne...